

NATIONALEKONOMISKA FÖRENINGENS

sammanträde den 13 januari 1965

Ordförande: Fil. lic. *Jonas Nordenson*

ÅRETS STATSVERKSPROPOSITION

Ordföranden: Mina damer och herrar! I dag har vi åter nöjet och privilegiet att hälsa finansministern välkommen till våra traditionella överläggningar om årets statsverksproposition.

Det kanske finns anledning att understryka ordet traditionella, eftersom vi nu efter en liten utvikning förra året har återgått till den gamla ordningen, som innebär att debatten hålles inför ett mera slutet auditorium bestående av föreningens egna medlemmar.

Kanske är också ett annat påpekande på sin plats, nämligen att vi håller detta sammanträde mycket nära inpå den dag då statsverkspropositionen avlämnades. Det är för oss en stor glädje att dessa överläggningar har kunnat komma till stånd så kort efter presentationen av statsverkspropositionen, eftersom detta ger vår debatt en alldeles särskild fräschör. Men måhända har arrangemanget haft den nackdelen, att de av föreningens medlemmar som önskar delta i debatten har måst tillbringa den gångna natten med att läsa in propositionen.

Att överläggningarna här kommer att få en extra fräschör beror nog också på att årets finansplan och budget har givits en utformning och omfattning, som onekligen i hög grad aktualiserar väsentliga ekonomiska problem och därför kommer att ge god näring åt en debatt om den offentliga hushållningens och näringspolitikens principer.

Med dessa ord ber jag att få överlämna ordet till finansminister Sträng.

Statsrådet **Gunnar Sträng:**

Ärade församling! Med en ökning av nationalprodukten om ca 6 procent, en expansion i utrikeshandeln om 10 procent och en förstärkning av valutareserven på 800 miljoner visar det gångna året att vårt land har hävdats väl i den internationella konkurrensen. Om jag

därtill lägger en kollektiv inkomststegring hos svenska folket om 9 procent och en ökning av den privata konsumtionen på 4,5 procent, så var året också från konsumentsynpunkt ett bra år.

Slutligen kan vi också på investeringssidan inräkna en stegring av bostadsbyggandet på ca 10 procent, en kommunal investerings-expansion om 11 procent och en uppgång för näringslivets investeringar på 4 à 5 procent. En redovisning av de mera negativa inslagen blir en prisstegring på 3,5 procent och en stagnation i industriinvesteringarna, visserligen på 1961 års höga nivå men i alla fall en stagnation. Minusposterna förtar emellertid inte intrycket av det allmänt positiva omdömet om det gångna året.

För 1965 räknar vi med en mera normal produktionsökning, ca 4 procent, vilket är en naturlig följd av att vi nu i den intensiva högkonjunkturen börjar nå gränsen för vår fysiska kapacitet och egentligen bara har produktivetsförbättringen att lita till. Vi tillåter oss räkna med en fortsatt uppgång i utrikeshandeln med 6 à 7 procent. Även med reservation för Englands svårigheter ser efterfrågan på våra produkter ut att vara tillräckligt stor för en fortsatt progressiv utrikeshandel.

Den kommunala investeringsviljan är oföränderligt lika hög, vilket betyder en uppgång med 10 à 12 procent. Den kommunala aktiviteten betingas av vårt höga bostadsbyggande, den fortgående urbaniseringen, motorismens expansion, skolreformen och utvecklingsamhällets alltmer påträngande anspråk på det allmännas service och tjänster.

Industrin visar under 1965 tecken på en ytterst välkommen och lovande investerings-come-back. Efter en oförändrad investeringsvolym från 1961 ger våra enkäter till företagen under den gångna hösten anledning räkna med att industrin under 1965 ökar sin investering på såväl byggnads- som maskin- och inventariesidan med 6 à 7 procent.

Jag nämnde att vi börjar nalkas kapacitetsgränsen, och under förutsättning av en oförändrad fördelning av nationalprodukten mellan konsumtion och sparande — där sker inga större förändringar år från år — måste en trolig investeringsexpansion för kommunerna och industrin balanseras inom den totala investeringsramen. Den grundläggande stegringen av nationalprodukten beräknar vi som sagt till 4 procent under 1965, under vilket år ju halva budgetåret faller. Det är alltså en inflationsfri inkomstökning. Kanske kan jag också säga att det ligger en viss undervärdering i min bedömning av inkomstutvecklingen. Men å andra sidan har vi för det halvåret inte räknat med en enda procents stegring av lönerna för de över 300 000 statsan-

ställda, där varje procent kostar 75 miljoner kronor. Där föreligger en klar felredovisning.

Om jag försöker kombinera ihop detta, så kan jag väl i ärlighetens namn säga, att med samma takt i konjunkturen som under 1964/65 har vi en trygghetsreserv på 200 miljoner, knappast mera. Men jag påpekar samtidigt att det inte finns några pengar anvisade för de tilläggsstater som alltid och med en naturkrafts obönhörlighet pressar sig fram. De kostar också mycket pengar.

Slutsumman blir sålunda att det vanliga argumentet att finansministern räknar så försiktigt att han alltid får större inkomster än väntat skall man inte ta för givet denna gång. Enligt min mening har vi nu mer än någon gång tidigare haft ambitionen att räkna upp statens inkomster.

Nationalprodukten beräknar vi alltså kommer att stiga med 4 procent. Balanseringen sker genom att statens investeringsökning får stanna vid 3,5 procent och att bostadsbyggandets expansion inskränker sig till mellan 1 och 2 procent. Här bör då understrykas att bostadsbyggandet i dag, både nationellt och internationellt, ligger på en absolut toppnivå. Vår investeringsaktivitet, som under hela efterkrigstiden har varit pålitligt stark och expansiv, har höjt vår investeringskvot (exklusive lager) från förkrigstidens 25 procent till 32,8 procent av bruttonationalprodukten. Den steg t. o. m. under 1964 med några tiondelar. Denna relativa utveckling och förskjutning till investeringarnas favör är glädjande och nödvändig, och en fortsättning av denna trend bör vara den naturliga arbetshypotesen i våra strävanden att påverka den samhällsekonomiska utvecklingen.

Inkomstökningen 1965 uppskattar vi till ca 9 procent, alltså samma ökningstakt som under det gångna året. Priserna blir självfallet inte opåverkade av denna fortsatta höga efterfrågan både från investerings- och konsumtionssidan. De beräknas på normala premisser stiga med drygt 3 procent. På grund av vissa åtgärder på skattelagstiftningens område, som jag strax återkommer till, tillkommer ytterligare uppskattningsvis en prisstegring om 2 procent. Rent allmänt vågar jag väl säga att det ekonomiska mönstret för 1965 inte nämnvärt bör skilja sig från 1964. Det betyder full användning av alla våra resurser och med bestående knapphetsfenomen både på arbetskraft- och kapitalsidan och en politik som måste sätta de återhållande snarare än de stimulerande ingreppen i förgrunden.

Finanspolitikens funktion i detta klimat skall självfallet vara stram och statsutgifterna så långt möjligt självfinansierande. Hur har denna målsättning realiserats i årets budgetarbete?

Ja, låt mig inledningsvis säga några ord om den inbyggda automatiken i statens utgiftssida. Utan reservationer har vi alla godtagit att folkpensionerna skall förbättras. Riksdagsbeslutet om en standardhöjning vartannat år fram till 1968 innebär att folkpensionen skall följa de aktiva åldrarnas standardutveckling. Det beslutet måste självfallet effektueras. Riksdagsbeslutet om vartannatårsjusteringar har i den politiska hanteringen under senare tid kanaliserats till en uppfattning om att justeringarna bör portioneras ut varje år. Konsekvenserna av detta numera allmänt omfattade önskemål tar vi i årets budgetförslag. Indexreglerade kompensationer för stegrade levnads-kostnader är sedan 15 år tillbaka ett obligatorium för folkpensionärerna. Vi får varje år ett ökat antal folkpensionärer på grund av befolkningsutvecklingen. En dryg halv miljard i ökade folkpensionskostnader är den budgetmässiga konsekvensen av dessa omständigheter.

Den fyraåriga försvarsuppgörelsens kompensationsregler för pris- och kostnadsökningar samt finansieringen med hänsyn till den tekniska utvecklingen kräver för nästa budgetår ytterligare 315 miljoner. Vår utbildningsexpansion — jag är frestad att säga explosion — grundskolan, gymnasiet och fackskolorna, yrkesutbildning, vuxenutbildning, utbyggnaden av universitet och högskolor samt det utbyggda studiestödet betraktar vi alla som riktigt och nödvändigt. Detsamma gäller förstärkningen av våra forskarresurser. Räkningen härför stiger för nästa budgetår med 820 miljoner.

Familjepolitikens kostnader ökar med 350 miljoner på grund av höjda barnbidrag. Kostnaderna för utbyggnaden av vägar och kommunikationer ökar med 340 miljoner och hälso- och sjukvården med en kvarts miljard. I samband med budgetförslaget om ett omfattande skatteförslag redovisas också ett förslag till skattereform avseende en effektiv och rationell kommunal skatteutjämning. Den innebär ett ökat statsstöd till såväl primär- som landstingskommuner med stödet avvägt med hänsyn till kommunernas skattekraft och utdebiteringens höjd. I det sammanhanget sker också en omfördelning av folkpensionskostnaderna mellan stat och kommun till kommunernas fördel. Den totala merkostnaden för statsverket för denna radikala skatteutjämningsreform går till 400 miljoner.

Med detta har jag velat exemplifiera en del av den kostnadsautomatik som ofrånkomligen bryter sig fram och som kommer att fortsätta — möjligen något modifierad — så länge enighet föreligger om expansion och förbättring på de väsentliga avsnitt av den statliga verksamheten som jag här berört.

Med utgångspunkt från den givna utgiftsstegringen i årets budget-

förslag, uppgående till nära 4 miljarder eller drygt 15 procent, hade vi att beräkna den troliga inkomstökningen för statsverket under budgetåret 1965/66. Vi har beräknat den senare utifrån förutsättningen att vi får en fortsatt högkonjunktur med ett antagande om en inkomstökning på 9 procent under 1965. Trots denna optimistiska inkomstprognos pekade det statliga upplåningsbehovet på en summa mellan 1 700 och 1 800 miljoner. Det är en upplåning som inte är förenlig med budgetens roll i nuvarande högkonjunktur och inte heller förenlig med begreppet sunda statsfinanser. Målsättningen blev därför att nedbringa upplåningen under miljarden, vilket lyckades genom att ganska radikalt angripa den nuvarande skattepolitiken.

Förslaget till skattereform, som redovisas samtidigt med budgetförslaget, innebär en skattepolitisk åtstramning av konsumtionen med nettoresultatet en inkomstindragning av ca 750 miljoner för nästkommande budgetår. Denna anmärkningsvärt höga budgetvinst är emellertid en engångsföreteelse, förklarad av olika starttider för de skattepolitiska operationernas iscensättning. Från och med den 1 januari 1966 begränsas inkomstförstärkningen till 250 miljoner per år. Emellertid nedbringas den statliga upplåningen för nästa budgetår till 960 miljoner, och jag är medveten om att man kan föra en lång och intensiv debatt om huruvida en upplåning av denna omfattning är förenlig med begreppet stark och sund finanspolitik i dagens ekonomiska situation. För egen del betraktar jag den angivna upplåningen som maximal men ändå tolerabel, bl. a. mot bakgrunden av en garanterad ökad kapitalbildning över AP-fonderna, och att vid en bedömning av statsupplåningen en viss hänsyn bör tas till att vi direkt över budgeten finansierar kapitalbildningen i ett ökat bostadsbyggande. **Naturligtvis** kan man där även anföra — även om jag inte lägger så stor vikt vid det — att den reguljära kapitalbildningen över bostadsbyggandet **uppgår** till någonting mellan 800 och 900 miljoner över statsbudgeten. Men jag vill inte förneka allvaret i att vi redovisar en försvagning i budgetpolitiken i förhållande till innevarande år med mellan 400 och 500 miljoner. Jag har emellertid också att ta hänsyn till att den framlagda budgeten skall ha en rimlig chans att föras igenom i riksdagen.

Jag skall därefter övergå till det skattepolitiska inslaget i årets statsverksproposition. Det ingår som en integrerande del i den framlagda budgeten. Grundtankarna i skattekommitténs betänkande kan beskrivas som en omläggning av beskattningen från direkt till indirekt skatt. Lättnader i den progressiva statsskatten borde eftersträvas. Inkomstbortfallet föreslås kompenseras genom en omläggning av den nuvarande omsättningsskatten till en 13-procentig mervärdeskatt lagd på

konsumenten och med radikal skattebefrielse för näringslivets investerings- och produktionsvaror. Den härav följande prisstegringen borde medföra kompensation till folkpensionärer och barnfamiljer genom höjda folkpensioner respektive barnbidrag.

Löntagargrupperna förutskickades få sin kompensation genom att arbetsgivarna kollektivt övertog kostnaderna för nu utgående folkpensionsavgifter och avgifter till sjukförsäkringens grundförmåner. På den senare punkten har skattekommittén emellertid inte talat klarspråk. Man har samtidigt utgått ifrån att företagens merkostnad för socialavgiften skulle beaktas inom utrymmet för eventuella lönehöjningar och konkurrera med dessa, varför man väl kan ställa under diskussion om det här egentligen var fråga om någon skatteavlastning för de anställda.

I remissbehandlingen har huvudtankarna om skatteomläggningen vunnit bifall, även om delade meningar framförts beträffande formen härför. Huvudprincipen har också godtagits i regeringsförslaget.

Det skatteförslag som nu framlägges innebär en reduktion av den direkta statsskatten med nära 1 200 miljoner. Den är utformad som en reduktion av den progressiva statsskatten, en åtgärd som ger skattesänkning för alla familjer med årsinkomster över 22 000 kronor och för ensamstående hälften så mycket. Men eftersom mer än 50 procent av alla familjeinkomster understiger 22 000 kronor, måste kompletterande åtgärder sättas in för att nå en skattesänkning för dessa. Regeringen har valt att föreslå en omläggning av folkpensionsavgifterna, som nu utgår med 4 procent av den taxerade inkomsten med ett tak satt vid 15 000 kronor, till att utgå med 4 procent på beskattningsbar inkomst med taket satt vid 30 000 kronor. Denna omläggning ger plus minus noll till statskassan och får betraktas som en omfördelning mellan skattebetalarna till förmån för de lägre inkomstagarna. Upp till en årsinkomst för gifta om 22 000 kronor betyder omläggningen skattesänkningar; över denna årsinkomst skattehöjningar.

Den andra åtgärd som föreslås är ett införande av ett minimiavdrag för kommunalskatteutskylder. Förslaget innebär att en fjärdedel av den sammanräknade nettoinkomsten, som den upptages på deklara-tionsformulärets sista sida, får dras av, dock högst 4 500 kronor. Är kommunalskatten högre, har detta avdrag ingen aktualitet. Förslaget innebär en skattelättnad för familjeinkomster upp till drygt 30 000 kronor. Slutresultatet av dessa operationer blir en reduktion av stats-skatten på mellan 400 och 500 kronor för gifta i inkomstlägen mellan 10 000 och 30 000 kronor. För ogifta ligger skattesänkningen i in-

komstlägena 6 000—16 000 kronor mellan 200 och 300 kronor. För de allra högsta inkomsttagarna blir skattesänkningen 700 kronor.

Dessa skattesänkningar får inkomstmässigt kompenseras genom höjd indirekt skatt. Regeringen har valt vägen att föreslå en 3-procentig ökning av den nuvarande omsättningsskatten. Den stiger således från 6 till 9 procent. Undantag från höjningen föreslås för maskiner och andra döda inventarier med en beräknad varaktighetstid av mer än tre år och som har stadigvarande användning i jordbruk, skogsbruk, rörelse eller annan yrkesmässig verksamhet. Tekniskt ordnas undantaget så att skatteunderlaget för dessa investeringsvaror fixeras till 60 procent av investeringskostnaden, vilket i själva verket betyder en mindre skattereduktion i förhållande till det 6-procentiga nuläget. Genom denna relativa favorisering av företagen bortfaller enligt regeringens mening motivet för det speciella 10-procentiga skatteavdraget, som har gällt för maskininvesteringarna under 1964.

En 3-procentig höjning av omsättningsskatten betyder med nuvarande skatteunderlag i runt tal en 2-procentig prisstegring. Detta aktualiserar kompensationsfrågan för i första hand folkpensionärer och barnfamiljer. För folkpensionärernas del gäller en automatisk indexreglering som följer levnadskostnaderna, och därutöver kommer till innevarande år en höjning med 150 kronor för ensamstående och 230 kronor för äkta makar.

Barnbidragen föreslås höjda från 700 till 900 kronor per barn och år, vilket också innebär en reell standardförbättring.

För att uppnå ett erforderligt inkomstillskott föreslås härutöver en höjning av bensinskatten med 5 öre per liter och en höjning av tobaksskatten med 2 öre per cigarett. Energiskatten förblir oförändrad, och i den rika floran av punktskatter sker en allmän sanering. Vardagsvarorna socker, sirap, munvatten, tandkräm och gramofonskivor befrias från specialbeskattning, så även spelkort, to be exact. (Nu hör jag att det går ett sus genom församlingen.) De mera lyxbetonade artiklarna päls- och guldsmedsvaror samt äkta mattor får enligt förslaget bibehålla sin nuvarande beskattning. Choklad, kosmetika och parfym, som i dag belastas med varierande skattesatser, får dessa samordnade till en enhetlig skattesats om 50 procent. För den dominerande varan choklad betyder det en reduktion med 15 procent.

Där har vi kommit in på en mycket intressant fråga. Skattekommittén föreslog att alla punktskatter skulle slopas helt, och det förslaget hälsades med oblandad entusiasm av alla branscher och näringar, som är berörda. Man ställde där ut mycket bestämda garantier och sade, att om vi bara blir av med de punktskatterna, så skall vi se till att det

blir motsvarande prissänkningar på varorna. Detta löfte var kanske litet lättsinnigt, men garantin är nu ställd, och här finns det ett tillfälle att ge prov på ärligheten i den garantin. Nu kommer vi att få se bevis på hur mycket allvar det ligger bakom dessa utfästelser, och i viss mån blir det naturligtvis avgörande för avvecklingen av de kvarvarande punktskatterna.

Detta är innebörden i den föreslagna skattereformen, och den ger som sagt för nästkommande budgetår en inkomstförstärkning på 750 miljoner. Genom den indirekta skattehöjningens ikraftträdande redan den 1 juli 1965 och den direkta skattesänkningens start vid årsskiftet den 1 januari 1966 betyder förslaget en konsumtionsåtstramning sista halvåret 1965, som bara delvis uppväges av samtidigt insatta höjningar av folkpensioner och barnbidrag. Det nya budgetåret inledes sålunda med en viss köpkraftsindragning, som väl i viss mån kan balansera effekten av den något höga statsupplåningen.

Upplåningens effekt under 1966 är det måhända för tidigt att spå om på grund av många okända faktorer. Dels får vi räkna med ett nytt i dag okänt löneavtal, dels kan naturligtvis den allmänna ekonomiska situationen förändras. Prognosen om högkonjunkturen vill de ekonomiskt sakkunniga av försiktighets skull gärna begränsa till kalenderåret 1965.

Nu är vi inte så låsta i våra positioner, utan vissa regleringsinstrument — kanske i första hand på det penningpolitiska området — kan användas, om situationen så kräver under senare delen av budgetåret. I vart fall tror jag mig kunna säga att skatteförslagets konstruktion, som det här föreslås, kommer att under 1965 stödja finanspolitiken och medverka till balansen i samhällsekonomin. Regeringen har valt formen för inkomstförstärkningen så att omsättningsskatten med vissa modifieringar och kompletteringar medverkar härtill.

Skatteutredningens förslag om en mervärdeskatt på 13 procent, exklusivt lagd på konsumtionen och som ersättare för den nuvarande generella varuskatten, har inte i sin nuvarande form fått regeringens gillande. Även under remissbehandlingen har synpunkter framkommit på denna form för indirekt beskattning, vilka kräver beaktande. Hittills är det bara ett land, Frankrike, som prövat den, och där har det skett med högst väsentliga undantag. Utifrån den ofta framförda synpunkten att en mer integrerad ekonomi också kräver ett mer integrerat skattesystem är det dock för dagen ingen överhängande tidsnöd. Vår dominerande handelspartner, England, har under 1964 efter en omfattande utredning direkt tagit avstånd från mervärdeskatten som form för indi-

rekt beskattning. Tyskland har diskuterat systemet under några år men tills vidare skjutit denna kalk ifrån sig, i första hand till 1967.

Vad som gjort den svenska regeringen betänksam är den väldiga ansvällningen av redovisningsskyldiga och en däremot svarande ansvällning av den administrativa skattekontrollen. Bryr sig regeringen så mycket om det? frågar nu kanske en och annan. Ja, det gör vi. Vi har 170 000 företag som inlevererar omsättningsskatt, men vi skulle få 440 000 skattskyldiga företag vid ett genomförande av mervärdeskatten, däribland ett par hundra tusen personer med känd fysisk ovilja mot allt vad fakturaskrivning och regelmässig bokföring heter. Jag läste exempelvis med stort intresse remissvaret från Lantbrukets skatte-delegation. Där accepterade man visserligen mervärdeskatten, som deras representant hade sagt ja till, men hängde på en rad reservationer bland vilka jag tycker att den sista bör räddas åt eftervärlden. Där stod nämligen: "Vi förutsätter att alla jordbrukare får rättighet att från sin inkomstdeklaration dra av de processkostnader som vi förutskickar att mervärdeskatten kommer att föra med sig."

Samtliga länsstyrelser har kraftigt understrukt att mervärdeskatten kräver en fördubbling av personaluppsättningen för skattekontrollen. Vi är helt enkelt inte rustade för det utan har redan med nuvarande ordning svårigheter i personalavseende. Vi har också sagt oss att man bör pröva denna fråga i sitt sammanhang med företagsbeskattningen i sin helhet, ett utredningsarbete som alltjämt pågår inom skattekommittén.

Jag är medveten om att man från företagets sida är intresserad av mervärdeskatten som beskattningsform. Förklaringen är ganska enkel. Den är en exklusiv konsumtionsbeskattning med för företagen i jämförelse med i dag väsentliga fördelar. Ibland har man från företagshåll argumenterat för mervärdeskatten med åberopande av "konkurrens på lika villkor". Detta är ett i och för sig oklart krav. Mervärdeskatten är alltjämt en praktiskt taget okänd företeelse i den internationella företagarvärlden. Vidare är företagets konkurrenskraft beroende på så många faktorer av annat slag: löner, arbetsfred, kapitalkostnader och avskrivningsregler m. m. Det enda kriteriet på företagets relativa konkurrenskraft är hur de klarar sig i den internationella handeln. Och det är med stor tillfredsställelse vi konstaterar att de svenska företagen klarar sig bra. Vi har t. o. m. ökat vår relativa andel av världshandeln under den sista femårsperioden.

Detta betyder inte att mervärdeskatten har skrinlagts defintivt, men vi behöver utreda och ompröva förslaget ytterligare. Det är möjligt att man med förenklingar och schablonlösningar kan klara den kontroll-

administrativa belastningen. Vi har tid på oss att göra denna översyn, och det kommer att ske under finansdepartementets ledning.

Den andra mera principiellt diskuterade frågan i det framlagda skatteförslaget rör familjebeskattningen eller sambeskattning contra särbeskattning. Remissvaren och den offentliga debatten under de senaste månaderna har emellertid givit klart besked om hur meningarna här delar sig. Ingen gör väl anspråk på att en övergång till särbeskattning kan genomföras inom ramen för ett oförändrat skatteuttag. En sådan operation abrupt genomförd skulle innebära kraftiga skattehöjningar för 1 miljon familjer, många i små inkomstlägen där hustrun även om hon så önskar ej kan erhålla förtjänstarbete. Jag föreställer mig att en sådan övergång måste ske successivt i och med att framtida utrymme för skattesänkningar den vägen konsumeras.

Å andra sidan finns det starka skäl för att söka vägar för undvikande av det både praktiska och psykologiska hinder som i det nuvarande skattesystemet möter kvinnan, då hon övergår från att sköta hemmet till att ta anställning. Särbeskattningens anhängare är övertygade om att det nuvarande systemet är ett högst reellt hinder för kvinnornas benägenhet att gå ut på arbetsmarknaden. Är denna uppfattning riktig, har problemet med hänsyn till vår arbetskraftsituation framöver stor vikt. De gifta kvinnorna är ju i stort sett den enda kvarvarande arbetskraftsreserven.

Jag är medveten om att vi här möter ett av våra svåra skatteavvägningsproblem. Tre olika parlamentariska utredningar har under efterkrigstiden sökt lösa problemet men inte lyckats så påtagligt att diskussionen lugnats ned. Vi gör nu ett nytt försök att överarbeta skatteförslaget i det här avsnittet under finansdepartementets ledning.

En partiell reform vågar vi oss dock på redan nu. Riksdagen har att emotse ett förslag i vår om rätt till frivillig särbeskattning, där båda makarna har förvärvsarbete.

Naturligtvis är detta förslag inte någon slutlig och definitiv lösning på skatteproblemet. Jag tillåter mig också ha den uppfattningen att den som drömmer om en sådan genial och slutlig lösning av den på politiska intressekonflikter så enormt infekterade skattefrågan är antingen otillständigt blåögd eller för god för denna världen. Utredningens förslag om en kalendariskt bestämd och i etapper genomförd skattereform fram till 1971 skulle i den politiska hanteringen endast få betydelse som ett minimiförslag med inbjudan till överbud. En sådan teoretisk produkt har inte chansen att överleva ens den första av de tre valrörelser som infaller under perioden.

De förslag som nu lägges fram har i nedsättande mening kommenterats

rats såsom ett lappverk. Jag tror mig kunna garantera att dessa kritiker har små möjligheter att tillhandahålla den välsittande och skraddarsyddna kostymen. Det är dessutom en orimlighet att begära det. Skattepolitiken har nämligen sin dubbla funktion. Den första är att finansiera ett reformarbete, där framtiden ställer krav som ingen avläser i förväg, och den andra uppgiften är att med hänsyn till det aktuella samhällsekonomiska läget fungera som en balansfaktor i utvecklingen. I intet av dessa avseenden går utvecklingen i förutbestämda banor. Inflation- respektive deflationstendenserna avlöser varandra i ett för framtiden okänt mönster och påverkar den skattepolitiska bedömningen.

Jag har sålunda haft ett behov att mäla mig ur det kalendariska programmet och kort och gott deklarerat att de skattepolitiska lättnaderna får vägas mot alla de krav som ställer anspråk på statsinkomsten, att denna avvägning får ske i varje särskilt tidsläge och att slutsatsen av naturliga och ofrånkomliga skäl blir en produkt av politiska bedömningar och viljeinriktningar. Så har politiken utformats i år, och så kommer varje regering att utforma den.

En jämförelse mellan regeringens förslag och skattekommitténs förslag ger bl. a. vid handen att den barnbidragshöjning som nu föreslås träda i kraft den 1 juli 1965 enligt skattekommittén först skulle uppnås och överskridas 1968 samt att en 9-procentig omsättningsskatt på konsumtionsvarorna knappast torde skapa samma revansch känslor på löntagarsidan som en 13-procentig mervärdeskatt enligt utredningen och iscensatt den 1 januari 1966.

Samtidigt betyder tekniken med ett schablonavdrag vid kommunalbeskattningen den fördelen jämfört med höjda ortsavdrag, att man med regeringens förslag inte konsumerar något skatteunderlag för de skattetyngda kommunerna och inte heller i samma utsträckning föregriper den utredning om sambeskattnings *contra* särbeskattnings som vi nu skall ta itu med.

Jag har velat anföra detta därför att i den kritik som givit sig tillkänna de senaste dagarna har man dels argumenterat så att budgeten är klart inflationistisk, dels uttalat sitt beklagande över att konsumtionsindragningen blir för hård under första halvan av budgetåret. Man har även uttalat sin ovilja över att bostadsbyggandet inte får expandera i sedvanlig takt, samtidigt som man lagt pannan i djupa veck över att industrins investeringsbehov inte blivit tillräckligt beaktat. Man har t. o. m. i ett och samma andedrag talat om finansministerns spoliering av skatteberedningens förslag och under eftertryck som sabotage mot särbeskattnings kritiserat regeringens förslag om tudelnings-

gränsens ökning från 25 000 till 35 000 kronors årsinkomst, med helt bortseende från att kommittén ville sätta tudelningsgränsen vid en inkomst på 55 000 kronor.

Men jag är den förste att understryka, att skatteförslaget är en svår materia, och jag är därför beredd till allt det överseende som erfordras gentemot den opposition som rimligtvis ännu inte hunnit läsa in fakta i målet.

Jag vill sluta med att understryka att riktpunkten för en statsverksbudget alltid måste vara att reformtakten både på de gamla traditionella områdena och på skattepolitikens område ständigt måste anpassas efter samhällsekonomin krav. Att vi kan vara ense om detta och ändå ha olika uppfattningar är väl bara det naturliga uttrycket för att vi tack och lov inte alla är stöpta i samma form.

Ordföranden: Det är inte lätt för en ordförande att variera det årliga tacket till finansministern, sedan han nu som så många gånger tidigare har presenterat årets statsverksproposition.

Strax innan överläggningarna tog sin början i kväll frågade statsrådet Sträng, när han såg den starka publiktillströmningen, om vi hade vidtagit några alldeles speciella s. k. PR-åtgärder. Jag försäkrade, att så inte var fallet. Finansministern är i mycket hög grad publikdragande. Det beror inte bara på det intressanta budskap han har att lämna så här års utan också på den skicklighet, varmed finansministern presenterar sin budget.

Personligen måste jag tillstå, att jag blir smått trollbunden av den suveränitet, med vilken statsrådet Sträng rör sig i den svenska ekonomins landskap, där han röjer i floran av punktskatter, registrerar utbildningsexplosioner och med stoiskt lugn iakttar statsutgifternas obönhörliga automatik. Vi beundrar också den klarhet och konturskärpa, med vilken finansministern redovisar de tankegångar som ligger bakom årets statsverksproposition och den ekonomiska politik, som han vill föra under det kommande året.

Vi får nu under debatten se, om alla här i salen delar finansministerns syn och slutsatser.

Därmed förklarar jag ordet fritt.

Bankdirektör **Lars-Erik Thunholm:** Herr ordförande! Herr finansminister! Mina damer och herrar! Jag hade tänkt uppehålla mig vid endast en del av de ekonomisk-politiska frågeställningar som är av stor vikt i detta sammanhang. Finansministern har i sitt föredrag täckt ett mycket stort fält, och vi har inte haft tillräckligt med tid för att riktigt sätta oss in i det bakomliggande materialet. Men vad gäller den ekonomisk-politiska uppläggningsen har under de

senaste åren en del frågor varit uppe till debatt, och de kommer nu igen. Om dem finns utan tvivel en del att säga.

Jag skall börja med att peka på vad vi kan vara överens om. Det är i och för sig en hel del. Vi kan sålunda vara ense om att utrymmet för en produktionsökning under innevarande år blir väsentligt mindre än i fjol. Vi vet också att anspråken på många håll är mycket stora. Därför kan vi förvänta oss en fortsatt snabb stegring av efterfrågan inom olika sektorer av samhällsekonomin.

Vi vet också att den ekonomiska politikens uppgift rent allmänt kommer att bli densamma som i fjol, nämligen att hålla tillbaka efterfrågan och att verka konjunkturdämpande.

Ävenså vet vi att det kommer att bli väsentligt svårare att lösa problemen i år, därför att hela situationen nu är mera komplicerad än förra året. Detta beror helt enkelt på att vi inte kan räkna med att än en gång få de mycket gynnsamma konstellationer som vi hade under 1964.

Fjolåret betecknas i årets nationalbudget som "ett behagligt mellanspel". Det var ett år då utrymmet för en ökning av konsumtionen, de offentliga investeringarna och bostadsbyggandet kom att gynnsamt påverkas av en mycket snabb produktivitetökning inom näringslivet. Samtidigt var situationen den att investeringsanspråken från den industriella sektorn inte var lika stora som tidigare. Det var där närmast en fortsatt stagnation. Detta gjorde att det gångna året inte behövde belastas — om jag uttrycker saken så — med den investeringsökning inom industrin, som vi skulle haft om investeringarna hade fortgått i normal takt.

Vi vet nu alla att förhållandena i år inte kommer att ställa sig lika gynnsamma. Vi kan inte få samma produktivitetökning som vi hade under fjolåret, helt enkelt därför att så många industrier nu fullt utnyttjat sin kapacitet. En fortsatt ekonomisk utveckling blir då beroende av om vi kan avdela resurser för investeringsökning inom industrin. Under sådana förhållanden vore det äventyrligt att föra samma politik som under fjolåret, då hela anpassningsbördan i den restriktiva politiken lades på näringslivets kreditförsörjning.

Allt detta är vi ganska eniga om, och ett ledmotiv i finansplanens ekonomisk-politiska resonemang är, att det är nödvändigt att skapa ökat utrymme för den industriella investeringsverksamheten. I den debatt som förts har också årets budget betecknats som en investeringsvänlig budget. Jag har självfallet från mina utgångspunkter ingen anledning att polemisera emot den uppläggningsen av den ekonomiska politiken.

Däremot vill jag polemisera emot den tolkning som finansministern gör i finansplanen rörande fjolårets politik. Han säger där att under 1964 har det utrymme som uppstått genom stagnationen i industriinvesteringarna kunnat utnyttjas för en kraftig ökning av bostadsbyggandet. Det tycker jag är att ställa händelseförloppet litet på huvudet. Det som skedde i fjol var inte att man fyllde ut ett tomrum i sysselsättningen genom att öka bostadsbyggandet. I stället var den kraftiga ökningen av bostadsinvesteringarna ett primärt önskemål. Den linjen drevs också så hårt att den förryckte balansen på arbetsmarknaden och drev upp kostnadsläget inte bara för byggnadsbranschen utan för hela den svenska industrin, och den framtvingade en mycket hård åtstramning på kreditmarknaden. Som alla vet drabbade den åtstramningen främst näringslivets kreditförsörjning. Svårigheterna att finansiera nya investeringar inom industrin var en

faktor, som verkade starkt dämpande och förstärkte tendenserna till stagnation i investeringsverksamheten.

Detta är en beskrivning som jag inte har hittat på själv. Den står mycket klart redovisad i årets nationalbudget. Jag kan också från mina egna erfarenheter på kreditmarknaden vitsorda att den orsaksbeskrivningen stämmer mycket väl med de faktiska förhållandena. Med ett friare kreditflöde till industrin hade vi med all säkerhet fått en långt mera aktiv investeringsverksamhet under fjolåret.

Men för all del, vi kan låta de döda begrava sina döda och nöja oss med att uttrycka vår tillfredsställelse över att ett ökat utrymme nu skall skapas för industriella investeringar. Det realekonomiska utrymmet härför skall åstadkommas dels genom att man i år inte låter bostadsbyggandet stiga så kraftigt som i fjol, dels genom en kraftig ökning av den indirekta beskattningen, som skall hålla tillbaka och dämpa den privata konsumtionen. Jag har inga invändningar att göra mot en ändrad inriktning av den restriktiva ekonomiska politiken från penningpolitik till mera utpräglad finanspolitik — om jag uttrycker saken så. Under fjolåret fick penningpolitiken utan tvivel dra ett alltför tungt lass i den ekonomiska politiken.

Vad jag däremot tycker att man har ett starkt behov av att understryka är nödvändigheten av en effektiv samordning mellan den allmänna ekonomiska politiken i stort och penningpolitiken. Det eftersträvade ökade *reella* utrymmet för industriella investeringar måste också motsvaras av ett ökat *finansie*llt utrymme. Det är inte bara den allmänna ekonomiska politiken som måste vara investeringsvänlig, utan det måste också penningpolitiken vara.

Detta kanske kan tyckas vara så självklart, att jag inte skulle behöva påpeka det. Men mot bakgrunden av vad som hände i fjol tror jag det är nödvändigt att göra det påpekandet. Vi har alla i färskt minne att det uppstod kraftigt gnissel förra året när det gällde bostadsfinansieringen, på grund av att det inte fanns någon effektiv samordning mellan bostadspolitiken och penningpolitiken. Man satte då igång bostadsbyggandet i ett omfång som man ansåg att det fanns reella resurser för, men penningpolitiken bedrevs med så stor restriktivitet att det inte fanns tillräckligt kreditutrymme för att finansiera all byggnadsverksamhet. Vi hamnade därför i något som nästan kan betecknas som ett krisläge på kreditmarknaden.

Mot slutet av våren och början av sommaren, då bankerna helt enkelt inte hade tillräckligt med pengar för att finansiera de byggnadskreditiv som behövdes för att hålla bostadsbyggandet i gång, fick man tillgripa en del trollknep, med vilkas hjälp man klarade situationen. De innebar att bankerna själva fick lägga sig till med hypoteksobligationer i sina portföljer och på den vägen lyfta av gamla byggnadskreditiv för att ge plats för nya.

Det är därför kanske inte så underligt om man är lite orolig för hur det ska gå med finansieringen av de ökade industriinvesteringarna. Några trollknep av det slag som klarade bostadsfinansieringen under 1964 kommer inte att stå till förfogande när det gäller industrifinansieringen. Om vi verkligen skall få i gång en ökad industriell investeringsverksamhet — och det vet vi alla att vi måste, om vi skall kunna nå en fortsatt produktionsökning och bevara vår internationella konkurrenskraft — måste vi därför ställa det bestämda kravet att penningpolitiken lägges upp så att det blir möjligt att investera. Annars är det fara

värt att det i efterhand visar sig att de industriella investeringarna stagnerat även under 1965.

Det är då speciellt två aspekter på finansieringsproblemet som jag vill peka på. Den ena gäller kreditgivningskapaciteten i bankerna. Högkonjunkturen — med stigande produktion, omsättning och utrikeshandel — fordrar i och för sig successivt ökat rörelsekapital i näringslivet, och det måste bankerna finansiera. Det är framför allt behov av detta slag som ligger bakom den ökade bankutlåningen under senare år.

Detta behov av ökat rörelsekapital kommer med en fortsatt produktionsstegring att föreligga även under 1965. Men skall vi dessutom medverka till finansieringen av mycket betydande anläggningsverksamhet i industrin, måste bankerna få förutsättningar att ge krediter till industrin i väsentligt större utsträckning än vad fallet var under 1964; detta så mycket mer som företagslikviditeten på många håll är ganska pressad. Samma är f. ö. förhållandet med banksystemets likviditet.

Den andra aspekten gäller den långa kapitalmarknaden. Där är konsekvensen av de nya signalerna att industrin på ett helt annat sätt än under de båda gångna åren 1963 och 1964 måste få tillgång till obligationsmarknaden. Vi kan inte bedriva en emissionsransonering av den hårdhet som vi haft under de gångna åren.

Det är svårt att så här på förhand spå hur det kommer att gå med lösningen av finansieringsproblemen, men jag har velat påtala den saken nu. Det kanske är desto större anledning att göra det, eftersom kreditmarknadskalkylen i nationalbudgeten för 1965 inte tyder på någon särskilt väsentlig ökning av det kreditutrymme som kommer att stå till näringslivets förfogande. Jag kan erinra om att ökningen är en kvarts miljard, från 3 miljarder 1964 till 3 $\frac{1}{4}$ miljarder 1965, vilket förefaller helt otillräckligt inför de anspråk som kan väntas uppstå.

Det hade givetvis varit en lättare väg att garantera ett finansiellt och reellt utrymme genom en mera radikal anpassning av efterfrågan på andra håll inom samhällsekonomin. Jag tänker då framför allt på bostadsbyggandet. Jag kan emellertid helt och fullt förstå de politiska svårigheterna för en politik, som skulle innebära en mera radikal nedskärning av bostadsbyggandet, men det är inte bara politiska utan också ekonomiska realiteter man måste ta hänsyn till.

Utän tvivel är det också på det sättet att den egentliga inflationshärden i vår ekonomi — om vi nu kan tala om en sådan — under de senaste åren har legat och även under 1965 kommer att ligga inom bostadssektorn. Det är inom den sektorn som vi har tenderat att överanstränga våra resurser och driva upp en alltför stor efterfrågan på arbetskraft. Därigenom har vi fått en kostnadsuppressning, som inte bara är allvarlig från budgetpolitisk synpunkt utan som också har skapat stora bekymmer för regeringen och den svenska industrin.

Över huvud taget har jag, och säkerligen många med mig, vid läsningen av årets finansplan fått det intrycket att hela inflationsproblemet där ägnas ganska liten uppmärksamhet. Man får en känsla av att regeringen står som en i stora stycken passiv åskådare till vad som händer. Man noterar tendenser och trender och försöker att ingripa med korrigerande åtgärder av ena eller andra slaget, men man känner inte det primära ansvaret för de inflationstendenser vi märker av i vår ekonomi.

Vadan denna blygsamhet? Är det inte regeringen som bestämmer hur stort bostadsbyggandet skall vara, hur stora offentliga investeringar vi skall ha, hur

konsumenterna skall påverkas genom olika socialpolitiska och andra inkomsttransfererande åtgärder?

Jag kan utan vidare deklarerat, att vi inom svenskt näringsliv skulle känna oss betydligt lugnare, om regeringen var litet mera oroad av dessa inflationsproblem, som ändå är mycket allvarliga inslag även i den internationella bilden. Vi kan vara glada över att vi har klarat vår internationella konkurrenskraft under dessa år, men vi vet också att vi har försummat tillfället att under de goda tiderna bygga upp, rationalisera, expandera och se om vårt hus på litet längre sikt.

Vad som gör oss speciellt oroade är, att finanspolitiken har förlorat en stor del av sin gamla karaktär av motkonjunktur. Vi får nu uppleva att i tider av extrem högkonjunktur med inflationsbekymmer och starkt inflationstryck från många håll använder man inte den offentliga hushållningen som ett medel att motverka allt detta, utan vi får tvärtom en inflationspåspädande effekt därifrån. När vi nu talar om behovet av att hålla igen efterfrågan och dämpa konjunkturen, får vi uppleva en stegring av statsutgifterna för nästa budgetår med inte mindre än 14 procent.

Finansministern har själv flera gånger talat om nödvändigheten av en stark och sund finanspolitik. Jag tycker inte att en finanspolitik som innebär en så stark utgiftsstegring — som så väsentligt bidrar till inflationstryckets förstärkning under loppet av en högkonjunktur — kan betecknas som sund.

Professor **Erik Dahmén**: Herr ordföranden sade, att årets budget hade en viss fräschör, men på i varje fall en punkt är den inte särskilt fräsch. Jag syftar på att vi år efter år i finansplanen har mött talet om att man varit bunden av tidigare fattade politiska beslut, vilka har in-tecknat den framtida nationalinkomsten. Det framgår också av årets finansplan, att statsmakterna inte bara in-tecknat nationalinkomsten utan också gått ett steg längre och bundit sig för när in-teckningarna skall förfalla — om jag får använda en något in-adekvat terminologi. Man säger, att inom ramen för en relativt kort tidsperiod skall den och den ut-giftsökningen ske och den och den skattesänkningen eller skattehöjningen träda i kraft osv.

Det vore nu inte så märkligt, om vi stött på ett sådant resonemang ett eller två år. Det kan ju hända överraskande ting t. ex. i konjunkturen. Men när man möter samma talesätt år efter år, måste någonting vara galet.

Nu vill jag emellertid genast säga, att det inte ligger något galet i att räkningen från tidigare beslut presenteras i form av skattehöjningar. Jag tycker — inom parentes sagt — det är illa, när man från oppositionens sida, både i pres-sen och den politiska oppositionen så ofta inte bara verkar överraskande utan också förfasar sig över att det föreslås skattehöjningar. Det vore mera passande, om man förfasade sig över de utgiftsökande beslut man själv varit med om att fatta eller driva fram. För en utomstående ekonom som betraktar de olika kost-nadskrävande och inflatoriska reformer vi beslutat är det svårt att upptäcka några mera iögonenfallande skillnader mellan de olika partierna. Därför är det inte presentationen av räkningen man har anledning att förarga sig över i och för sig. Men när man fattar beslut, bör man mera tänka igenom vad besluten innebär och ägna mera tankar också åt den räkning som sedan kommer att pre-senteras. Man bör, menar jag, försöka att i förväg räkna ut litet bättre hur räkningen kommer att se ut.

Vidare tycker jag, att man skall bygga in en viss flexibilitet i besluten i vad avser tiden för deras ikraftträdande respektive när skatter skall höjas eller sänkas. Så sker i alltför ringa utsträckning nu. Som bankdirektör Thunholm framhöll, förlorar finanspolitiken i flexibilitet, om man är starkt bunden i de hänseenden jag har nämnt.

Det föresvävar mig att man borde kunna ha ett system, som ger regeringen något större frihet att manövrera utgifter och inkomster — eller de parametrar som bestämmer utgifter och inkomster — inom en viss ram. Det skulle ha den fördelen att vi fick en mera flexibel finanspolitik, vilket är så mycket mera angeläget nu, när vi inte har så stora konjunkturvåxlingar utan måste anpassa oss efter relativt små variationer i konjunkturen och grader av inflationstryck. Det gäller då att vara så mycket mera smidig och anpassningsbar i tidshänseende. Där tycker jag, att en viss frihet skulle kunna ges inom en på förhand uppdragen ram. Jag är medveten om att många svåra och stora tekniska och andra problem möter där, men som det nu har varit år efter år tränger sig de problemen mer och mer på och pockar på en lösning.

Om vi fick större flexibilitet, skulle vi som biprodukt också få den fördelen att det blev en tydligare ansvarsfördelning mellan regering och riksdag. Som det nu är har man det intrycket att finansministern ofta och gärna lägger över åtskilligt ansvar på oppositionen och riksdagen. Om vi hade en ram, skulle vi bättre kunna se om regeringen inom den ramen — t. ex. genom insättande av skattehöjningar och skattesänkningar — lyckades lika dåligt som nu att hålla balansen. Då bleve ansvaret på den punkten regeringens på ett annat sätt än nu, och då skulle det inte gå så lätt att skylla på riksdagen eller på något annat.

Nu tror jag inte alls, att en sådan metod skulle kunna lösa penningvärdestabilitetens problem. Orsaken till penningvärdeförsämringen ligger givetvis djupare än så. Men jag tror, att man skulle ge ett litet bidrag till en minskning av takten i försämringen. Och varje sådant bidrag bör vara tacknämligt.

Sedan är det en annan sak, som jag också vill beröra litet, nämligen den överansträngda samhällsekonomin. I flera år har det sagts, att samhällsekonomin i stort sett har varit i balans, och i årets finansplan säges också, att för nästa år kan nöjaktig balans uppnås, under förutsättning att man får göra så och så. Den terminologin återkommer år efter år. Men ändå har vi under den senaste femsex-årsperioden — om vi räknar med innevarande år — fått en prisstegring på ungefär 25 procent, trots talet om att ekonomin varit i balans. Det tycker jag är mycket märkligt.

Nu vet jag mycket väl, att man i ekonomisk teori kan röra sig med en terminologi och en begreppsbildning, som gör det logiskt att tala om balans trots en samtidig prisstegring. Men för den stora allmänheten som inte har tillräcklig kännedom om den mycket speciella ekonomiska terminologin är det vilseledande att tala om balans i det sammanhanget. Det ger ett intryck av att det inte är fråga om en överansträngning av samhällsekonomin, när man får sådana prisstegringar — men det menar jag alldeles bestämt att det är!

Om vi ser på hur processen går till, är det ju på det sättet att vad vi kallar för kostnadsinflation uppstår när priserna pressas upp och kostnadsfördyringarna blir bestående. Men för att prishöjningarna skall kunna bli bestående fordras att efterfrågan hela tiden stiger mer än produktionsvolymen. Annars kan inte prisnivån fortsätta att stiga. Om prisnivån faktiskt stiger, är det väl förenligt

med vanligt språkbruk att säga, att vi har ansträngt våra resurser alltför mycket, dvs. vi har överansträngt vår ekonomi. Varför inte då säga det? Jag efterlyser på den punkten mera klartext i finansplanen.

Men jag tror inte, att en mera pedagogisk skrivning skulle eliminera penningvärdeförsämringen och ta bort den överbudspolitik som driver fram den. Men en bättre pedagogik kanske skulle kunna betyda ett litet bidrag när det gäller att skapa förutsättningar att minska inflationen.

Om man vill vara ännu mer pedagogisk kan man också säga, att om vi börjar processen genom att höja priserna och inte låter efterfrågan stiga snabbare än produktionen, så kan priserna inte hållas kvar på den höjda nivån. Om efterfrågan inte stiger lika snabbt, får man med andra ord deflatoriskt ett tryck. Och det trycket är kanske inte förenligt med full sysselsättning. Ser vi saken så, får vi problemet ställt på sin spets. Jag kommer alltså till den slutsatsen, att av mycket att döma behövs det en viss tendens till överansträngning av samhällsekonomin, i den mening jag nyss redogjort för, för att vi skall ha full sysselsättning — när penningvärdeförsämringen börjar genom att priserna pressas upp från kostnadssidan.

Jag efterlyser också bättre pedagogik i ett annat avsnitt i finansplanen. Det talas om att finanspolitiken under 1964 har verkat i åtstramande riktning. Det tycker jag också är ett vilseledande uttryckssätt. Motiveringen för det uttalandet är, att totalbudgetens underskott har minskat från 800 till 250 miljoner kronor. Om vi ett ögonblick accepterar skrivsättet att just budgetutfallet är ett uttryck för att budgeten har verkat åtstramande, är redan det uttalandet tvivelaktigt, eftersom det i båda fallen är fråga om underskott i totalbudgeten. Det är karakteristiskt, att man i nationalbudgeten använder terminologin att statsbudgeten har verkat mindre expansivt under 1964 än 1963. Men i finansplanen sägs det som sagt, att den har verkat i åtstramande riktning. Det tycker jag är att förvilla begreppen.

Om vi är förståndiga nog att inte bara se på budgetsaldot, när vi skall bedöma verkningarna på samhällsekonomin, framstår det som ännu mera tvivelaktigt, om finansplanen kan sägas ha verkat åtstramande. Om vi studerar effekten av de åtgärder som delvis återspeglas i de olika utgifts- och inkomstposterna och summerar nettoeffekten på samhällsekonomin — vilket förvisso är svårt — och inte bryr oss så mycket om saldot på budgeten, är det ganska uppenbart, att budgeten har verkat expansivt.

När finansministern på så många andra punkter i översikten över konjunkturläget är så beundransvärt pedagogisk, förstår jag inte varför han inte kan vara mera pedagogisk också på den här punkten.

Till sist vill jag säga några ord om de skattehöjningsförslag som nu presenteras. Jag tycker det finns en sak som har kommit bort i debatten om skatteberedningens förslag liksom också i debatten kring finansplanen. När man talar om en övergång från direkt till indirekt beskattning, anföres många goda skäl för övergången, men man glömmer, att den prisstegring som höjningen av omsättningsskatten innebär har en omfördelningseffekt på förmögenheternas realvärde, som borde vara värd en viss uppmärksamhet. För alla dem som har tillgångar på bank, obligationer eller liknande, blir det ingen betydelsefull skillnad, om prisnivån stiger och penningvärdet alltså sjunker genom att omsättningsskatten höjes eller om priserna stiger av andra orsaker. Med tanke på

fordringarnas reella köpkraft är det totalt likgiltigt. Men jag undrar om inte denna omfördelningseffekt drabbar de kategorier som har bara små förmögenheter. Jag talar alltså inte nu om effekten på olika inkomsttagarekategorier utan om det sätt, på vilket en förmögenhet träffas. Jag är inte säker på, att den förmögenhetseffekt som övergången till indirekt beskattning medför kan betraktas som demokratisk — om man nu kan använda det ordet i detta sammanhang — och om den egentligen överensstämmer med den politik som man annars är ganska ense om att föra.

Vad punktbeskattningen angår måste jag säga, att man höjer skatten på cigaretter alldeles på tok för litet. Priset på cigaretter har stigit med ungefär 10 procent under den senaste femårsperioden, samtidigt som den allmänna prisnivån har gått upp med 20 procent. Antag att man företog en mera drastisk höjning där. Antingen skulle människorna då röka mindre och hälsotillståndet stiga — enligt vad den medicinska sakkunskapen påstår — och nationalproduktens ökning stimuleras. Eller också skulle det rökas ungefär lika mycket, och då kom det in mera pengar till staten, dvs. vi skulle få en antiinflationseffekt — enligt vad som rätt allmänt antas. Hur det än går blir det sålunda en god affär och en lämplig verkan på samhällsekonomin. Och det är väl ett utmärkt ekonomisk-politiskt medel som ger önskvärda verkningar under alla förhållanden — på det ena eller andra sättet! Det är inte många medel som har den effekten.

Jag skulle gissa, att detsamma kan sägas om spritskatten, men där är jag tills vidare litet tveksam med hänsyn till bristen på utredningar.

Slutligen tycker jag det finns anledning att lägga på betydligt mera skatt på bilismen än vad finansministern har vågat sig på. Det ligger här till på ungefär samma sätt. Om takten i bilexpansionen något bromsas, så får vi både direkt och indirekt friställda produktionsresurser för nyttig användning på andra områden. Vi slipper då bl. a. att riva ned städerna i den takt som vi nu är tvungna att göra för att försöka bereda plats för alla bilarna — vilket aldrig kommer att lyckas bra. Om däremot expansionen trots ökad skatt fortsätter i oförändrad takt, så blir det också här en köpkraftsindragning och bättre chanser till samhällsekonomisk balans!

Fil. kand. **Tord Ekström**: Herr ordförande: Under budgetdebatten här i förningen förra året påtalade jag den tendens till underskattning av den ekonomiska aktiviteten, som vi regelmässigt brukar kunna konstatera i de prognoser som fortlöpande göres i nationalbudgeten och i konjunkturrapporterna. Samma tendens förefanns också under 1964.

Den största underskattningen har nu som så ofta tidigare förekommit på utrikeshandels område, där utfallet volymmässigt har blivit mycket bättre än vad man förutsade. Jag skall emellertid inte återge några uppgifter därom. I stället skall jag nämna några siffror som framför allt rör utvecklingen på investeringsområdet, eftersom det spelar en så betydande roll i samband med de nya skatteförslagen.

Först vill jag emellertid erinra om att hela nationalprodukten för ett år sedan förutsågs öka under 1964 med 4 ½ procent. I verkligheten blev ökningen minst 5 ½ procent. Och den totala fasta bruttoinvesteringens volymen förutsågs i prognoserna för ett år sedan komma att öka med 3 ½ procent, medan den verkliga ökningen enligt den senaste uppskattningen blev 6 ½ procent.

För de privata investeringarna förutsågs en ökning på 1 procent. De har i verkligheten ökat med $5\frac{1}{2}$ procent. Investeringarna inom den egentliga industrin beräknades i fjolårets nationalbudget komma att minska med $3\frac{1}{2}$ procent. Nu sägs det att resultatet på det området har blivit bättre, även om man fortfarande räknar med någon nedgång där. Den stannar tydligen vid $1\frac{1}{2}$ procent. För egen del är jag dock beredd att slå vad om att vi i efterhand kommer att finna att även industriinvesteringarna har ökat under 1964. Men också om den senaste prognosen slår in, blir utfallet på det området i alla fall bättre än vad som förutsågs för ett år sedan.

När nya prognossiffror nu lägges fram för investeringarna innevarande år, har man räknat med en stigande takt jämfört med föregående nationalbudget, och totalt räknar man i år med 5 procent ökning av investeringsvolymen. De privata investeringarna förutses öka med $4\frac{1}{2}$ procent, och som statsrådet Sträng nämnde beräknas de industriella investeringarna i år stiga med såpass mycket som $6\frac{1}{2}$ procent jämfört med 1964. När allt kommer omkring blir kanske ökningen ännu större, en utveckling som vi borde ha vant oss vid.

För investeringarna över huvud taget är det betydelsefullt att den ekonomiska politiken baseras på realistiska prognoser och bedömningar, men jag ifrågasätter om så är fallet nu. Finansministern vill, enligt vad han nyss sagt, undanta företagens maskininvesteringar från den föreslagna oms-höjningen genom att beskatta dessa investeringar med viss försiktighet, nämligen bara till 60 procent av inköpsvärdet. Det skulle betyda en rabatt för näringslivet på ca 300 miljoner kronor per år fr. o. m. den 1 juli 1965. Den åtgärden vidtas alltså i ett läge, då ökningarna på investeringsområdet, både inom industrin och inom näringslivet i dess helhet, redan har kommit igång. Den saken vill väl ingen nu förneka.

Jag frågar då: Kommer inte den ekonomiska politiken att leda till att vi i år får en ännu kraftigare ökning av industriinvesteringarna än vad som annars skulle ha blivit fallet, och kraftigare än vad som förutsättes i den senaste nationalbudgetprognosen? För mig framstår detta tillvägagångssätt som en onödig eftergift åt de privata investeringarna och näringslivet. Jag ser inte något reellt skäl för att i nuvarande läge handla på det sättet.

Detta innebär emellertid inte alls att jag är likgiltig för investeringarnas utveckling, eller att jag saknar förståelse för vad investeringarna betyder för vårt näringsliv, men det är fråga om när olika åtgärder skall sättas in. Från mina synpunkter framstår det som väsentligt bättre att vi så att säga ger ett handtag åt näringslivet, så snart den ekonomiska aktiviteten ser ut att börja mattas av. Men det är ingen som väntar sig att den skall göra det under detta år.

Finansministern har i årets finansplan talat helt allmänt om nödvändigheten av att konjunkturvariera investeringsbeskattningen. Det tycker jag är mycket bra. När finansministern längre fram har övertygat sig om att investeringarna inte bara i näringslivet som helhet utan även inom den egentliga industrin har ökat och alltså ökar ordentligt, hoppas jag då att han kommer att beskatta investeringarna, inte bara till 60 procent av värdet som nu föreslås utan till kanske 120 procent eller något sådant.

Jag upprepar att jag ingalunda är komplett likgiltig för näringslivet och för investeringarnas utveckling. Vad jag vill är att man gör mera allvar av föresatserna att konjunkturvariera investeringsbeskattningen. Det innebär, att så fort vi framdeles ser tecken på avmattning inom näringslivet — och en sådan avmattning kommer naturligtvis en dag — så skall investeringarna inte beskattas alls

under en period framöver. Vi måste med andra ord ha en bättre planering i tiden, en bättre förläggning i tiden av de ekonomisk-politiska åtgärderna på detta område likaväl som på många andra områden.

Vidare vill jag säga några ord också om allmänna skatteberedningens förslag om mervärdeskatt, som finansministern synes ha lagt på hyllan — åtminstone tills vidare. Från de synpunkter jag här anfört tror jag det är bra att han gör det. Såvitt jag kunnat se har det inte funnits och finns inte några skäl att frita investeringarna från indirekt beskattning, vilket ju var en av huvudpöängerna med beredningens förslag till mervärdeskatt. Jag har ett intryck av att bedömningen i finansplanen i det avseendet i stort sett sammanfaller med det resonemang som jag anfört i min reservation i skatteberedningen.

I det sammanhanget vill jag hänvisa till utvecklingen av investeringarna här i landet, sett på längre sikt och med avseende på hur investeringskvoten — alltså de inhemska fasta investeringarnas andel av hela nationalprodukten — har utvecklats. Jag har då ordnat materialet i glidande femårsmedeltal, som gör att man får god översikt över tendensen i utvecklingen. Om jag inkluderar innevarande år, skulle de prognosticerade siffrorna över investeringskvoten för 1961—1965 uppgå till 19 procent för de privata, inhemska bruttoinvesteringarna. Det talet har inte varit så högt för någon annan femårsperiod efter kriget, och det är också högre än för 1938 och 1939. Vi har haft en stigande total kvot för privata investeringar, samtidigt som vi har haft en kontinuerligt sjunkande privat konsumtionskvot.

Mot den bakgrunden tycker jag att det finns mycket starka skäl för att överarbeta allmänna skatteberedningens förslag om mervärdeskatten. En viktig synpunkt bör då vara: Hur skall vi bäst konjunkturvariera investeringsbeskattningen här i landet? Inom parentes vill jag också som så många gånger förr göra den reflexionen, att om man vill beskatta investeringarna när det behövs, faller hela allmänna skatteberedningens resonemang om vikten av neutralitet i beskattningen platt till marken, såvitt jag förstår.

Vad finansminister Strängs skatteförslag i övrigt angår vill jag som ende principiella reservant i beredningen uttrycka en allmän tillfredsställelse. Men jag vill ändå framföra två synpunkter i sammanhanget. Den första gäller den övergång från direkt till indirekt skatt som finansministern så många gånger — även här i kväll — har talat för. Herr Sträng vill beskatta utgifterna mer och inkomsterna mindre än tidigare. Om man ser på effekten av de förslag som nu lagts fram, har åtminstone inte jag av siffrorna i finansplanen kunnat utläsa något annat än att effekten i det avseendet måste bli mycket begränsad.

I finansplanen finns det en översikt över inkomsterna på driftbudgeten under de senaste åren, med bl. a. en post som heter skatt å inkomst och förmögenhet m. m. och en annan som heter tullar och acciser. Under 1963/64 gav de båda posterna ungefär lika mycket, eller ca 8 ½ miljarder kronor vardera. För budgetåret 1964/65 tar intäkterna av inkomstskatt av kända skäl ett stort språng uppåt, medan de indirekta skatteinkomsterna i stort sett stagnerar. Nu vill herr Sträng reglera detta genom att justera upp de indirekta skatterna. Efter det — har han räknat ut — skall de indirekta skatterna under budgetåret 1965/66 ge staten 10,9 miljarder, medan inkomstskatten m. m. ger något mindre eller 10,8 miljarder.

Men som finansministern redan tidigare i dag framhållit kan man säkert räkna med att inkomsterna kommer att stiga mer än beräknat. Följaktligen kom-

mer inkomstskatten också att ge mera. Då skulle man väl strängt taget för budgetåret 1965/66 kunna räkna med samma relationer som två år tidigare. Det skulle i så fall innebära att inkomst- och förmögenhetsskatten ger drygt 11 miljarder och tullar och acciser ungefär lika mycket. Såvitt jag förstår blir det sålunda på litet sikt ingen påtaglig förskjutning mellan inkomsterna av direkta och indirekta skatter.

Om herr Sträng vill fortsätta att minska inkomstskatten och öka skatten på utgifterna, kan åtminstone ett gott råd vara att han ser över företagsbeskattningen. Vi har också en beskattning av företagets inkomster. Men om han syftar till att minska även denna inkomstbeskattning, lär han knappast heller i det avseendet kunna följa allmänna skatteberedningens redan framlagda eller väntade förslag.

En annan sak som jag också vill beröra här är utformningen av beskattningen av aktier och andra realvärden. Där har finansministern som bekant inte föreslagit några särskilda åtgärder i budgeten. Det finns en särskild kommitté som arbetar med hithörande problem, aktievinstutredningen, och den beräknas kunna framlägga sina förslag senare i år. Jag har det intrycket att finansministern velat ge företagen en förmån i samband med omsättningsskatten, därför att han inte ansett sig ge de högre inkomstagarna några särskilda skatteförmåner. Oavsett hur därmed förhåller sig får ändå, såvitt jag förstår, många högre inkomstagare här i landet även detta år behålla en gammal förmån, som för varje år blir alltmera orimlig, nämligen den att värdeökningen på aktier, fastigheter och andra realvärden i allt väsentligt inte inkomstbeskattas.

Man föreslår som bekant ofta och gärna sådana skattehöjningar som inte kommer att drabba förslagsställaren själv. Jag misstänker att så var fallet även med professor Dahmén, när han förordade höjd skatt på cigaretter. Själv är jag aktieägare — visserligen i mycket liten utsträckning — men jag kan inte begripa varför de inkomster jag tillförs genom värdestegringen på de aktierna inte beskattas, när vartenda öre som jag annars mödosamt förtjänar ihop i mitt arbete måste tas upp till beskattning. Om vi får en ändring i aktievinstbeskattningen av antytt slag förutsätter jag bl. a. att man får rätt att göra motsvarande förlustavdrag.

Från aktievinstutredningen kan man väl inte vänta något så långtgående förslag. Det skulle inte stämma med finansministerns direktiv till den utredningen — om jag minns rätt. Men en inkomstbeskattning av all värdestegring på aktier och fastigheter skulle kunna ge ett kraftigt ökat skatteunderlag, vilket i sin tur kunde möjliggöra sänkta skattesatser i inkomstbeskattningen. Det finns med andra ord inget ont, som inte har något gott med sig.

Vidare vill jag framhålla att bedömningen av frågan om beskattning av realvärden naturligtvis sammanhänger med de problem som jag inledningsvis berörde, alltså med vår syn på framtiden och vad vi vågar tro om den. Vid en permanent högkonjunktur med full sysselsättning skulle realvärdeökningen bli mer eller mindre bestående, genomsnittligt sett. Det kommer så att säga nya vågor med varje konjunkturcykel, och det illustrerar också vad jag sade tidigare, nämligen att den underskattning av aktiviteten som man ofta gör i prognoserna spelar en stor roll för den ekonomiska politikens utformning.

Jag har många gånger tidigare framhållit att det är utomordentligt viktigt att vi blir på det klara med att överkonjunktur och inflationsrisker är det stora ekonomisk-politiska problem, som vi har framför oss. Ofta har man emellertid

den inställningen till framtiden att de goda tiderna kan ta slut när som helst, och att vi mycket snart kan få lågkonjunkturer. Med en sådan inställning måste det rimligtvis vara mycket svårare att få bukt med överkonjunkturen och inflationsrisken. Men vi har inte fått något hårdare konkurrens klimat, vilket man från så många håll så ofta har påstått. Vad vi har fått är i stället en mer eller mindre stark inflation.

Den prisstegring vi haft här i landet har varit och är utan tvekan stor. Jag menade för ett år sedan att vi skulle vidta skattehöjningar, och enligt min mening borde de höjningar som nu föreslås ha kommit i fjol. Som det framhållits i budgeten hänger visserligen prisstegringarna här samman med prisutvecklingen i andra länder. Men det kan ändå inte vara lämpligt och lyckligt att föra en finanspolitik som den vi fört under senare tid, då det statliga lånebehovet under loppet av en lång högkonjunktur har ökat stadigt. Ty sådan har ju den faktiska utvecklingen varit.

Men jag tror inte heller att vi skulle ha kunnat stå så särskilt långt bara med en starkare finanspolitik. För att komma längre behövs mer än en god finanspolitik och en bra penning- och kreditmarknadspolitik. Vad jag här syftar på är närmast arbetsmarknadspolitiken. Där är det lyckligtvis så, att det i den nya budgeten föreslås betydligt ökade anslag för bedrivande av en mera effektiv och omfattande arbetsmarknadspolitik, som kan öka arbetskraftens rörlighet.

Men när allt kommer omkring behövs det ännu mera, om vi skall kunna lösa den fulla sysselsättningens problem vid stabila priser. Enligt min mening räcker det inte med avtalsförhandlingar av det slag som vi nu har, och att vi bedriver den ekonomiska politiken alldeles separat vid sidan om dem. Självfallet är det en mycket stor och viktig fråga hur vi skall kunna bevara avtalsfriheten här i landet. Men jag tror att vi alla skulle vara betjänta av att herrar Geijer och Kugelberg och andra inblandade potentater samtidigt som de förhandlade tvingades ställa frågan: Vilket näringsliv skall vi ha, och var någonstans skall vi ha vår arbetskraft sysselsatt?

Det är mitt bestämda intryck att arbetsgivarna är mera negativa, när det gäller att ta upp en strukturdiskussion — om jag så får kalla det — om vårt näringsliv, än vad man är på den fackliga sidan. Det är inte så länge sedan — jag tror det var i fjol höstas — LO:s ordförande i ett tal ifrågasatte nödvändigheten av att ha vissa låglöne företag och kanske t. o. m. låglönenäringsgar här i landet.

Jag vill i det sammanhanget också hänvisa till LO-skriften *Samordnad näringspolitik*, i vilken problemet om arbetsmarknadens rörlighet och föränderligheten i vårt näringsliv för några år sedan togs upp till behandling.

Nu skall jag inte här uppta tiden med att utveckla några tankar om hur en sådan sammankoppling av avtalsförhandlingar och överläggningar om den ekonomiska politiken skulle kunna gå till. Men jag tror att det vore en angelägen uppgift för finansministern att försöka medverka till att sådana diskussioner kommer till stånd i vidgad utsträckning.

Om herr Sträng lyckas med det, tror jag att vi alla skulle vara att gratulera.

Bruksdisponent **Bengt Lagercrantz**: Herr ordförande! Jag skall uppehålla mig vid två av finanspolitikens huvuduppgifter, dels dess medverkan till en optimal resursanvändning, dels dess uppgift att tillsammans med penningpolitiken åstadkomma balans i vår ekonomi.

De ekonomiska framstegen bestämmas såväl av vad jag vill kalla de direkt produktiva faktorerna, representerade av produktionsapparaten inom industri och andra näringsgrenar, som de indirekt produktiva faktorerna representerade av forskning, utbildning, administration, bostäder och samhällsbildning samt en mängd hjälpfunktioner som återfinnes såväl inom den enskilda som den offentliga sektorn.

Jag tror man kan säga att vi är eniga om att fördelningen av investeringarna mellan dessa områden skall göras med tanke på optimal framstegstakt, och vad vi diskuterar är dels hur mycket av våra nyskapade resurser som skall användas för investering respektive konsumtionsökning, dels hur investeringarna skall fördelas för maximal lönsamhet.

Det är svårt nog att lösa detta problem inom det enskilda företaget och givetvis ännu svårare att avgöra fördelningen mellan den enskilda och offentliga sektorn, i all synnerhet som vi i så liten utsträckning har några direkta marknadsmässiga kriterier på effekten av insatserna i den senare.

Företagarna beskylls i allmänhet för obefogad pessimism i sina bedömningar av framtidsutsikterna med hänsyn till konsumtionsökning, dvs. lönehöjningar, eller tilldelning av resurser till den indirekt produktiva sektorn. Som bevis pekar man på den gynnsamma utvecklingen trots alla ökade kostnader. Pessimismen sammanhänger emellertid med företagarnas kännedom om hur mycket lättare det går att öka än att minska sina kostnader (det kanske också finansministern känner till), och hur svårt det är att komma ur en olönsam situation.

I framgång är självfinansiering möjlig, och då har man dessutom förutsättningar att få låna. Så länge lönsamheten består kan den således ökas och ge plats för nya löneökningar och belastningar från finansministern, och det är därför naturligt att man med all makt slår vakt om lönsamheten, som är nyckeln till såväl det egna företaget som dess anställdas och det allmännas framsteg.

I detta långsiktiga vinstdelningssystem är det trots allt de direkt produktiva resurserna som är grundläggande, och om vi inte satsar tillräckligt på dessa, är det risk för att investeringarna i de indirekt produktiva blir oräntabla. Det är därför allvarligt att företagets investeringar i så många år varit oförändrade, samtidigt som den offentliga sektorn expanderat oerhört kraftigt. Jag skulle finna det ganska naturligt, om finansministern i någon mån delade företagarnas i detta avseende något pessimistiska grundsyn, då företagets förhållanden i mycket påminner om landets. Så länge man är på den säkra sidan har man manöverutrymme, medan man i motsatt fall är tämligen maktlös.

Såväl i föregående års som årets statsverksproposition har finansministern också poängterat de stagnerande investeringarna inom näringslivet och även angivit att produktionshöjningen 1965 inte beräknas bli lika hög som under 1964, därför att vi närmat oss taket för produktionskapaciteten. Han förutsätter emellertid att investeringsökningen skall komma igång igen och antar en ökning på 5 à 6 procent. Jag skulle gärna vilja veta vad han baserar sin uppfattning på, och jag vill påpeka att de goda avsättningsförhållandena inte har medfört en motsvarande lönsamhetsstegring. De av budgeten åstadkomna kostnads­höjningarna lär heller inte förbättra läget i detta avseende. Företagets investeringsvilja kan dock bestå genom förväntad lönsamhet på nyinvesteringar, men problemet blir då hur kapitalmarknaden skall klara detta.

Företagsledarens pessimism är också beroende av ovissheten inför framtiden

såväl beträffande marknadsläget, konkurrensförmågan, finansieringsmöjligheterna och arbetsmarknaden som statliga och kommunala planer. I allt större utsträckning söker vi emellertid att minska denna osäkerhet genom en långsiktig planering, dvs. på basis av vidgade kunskaper skapa handlingsalternativ som förberedelse för en under alla förhållanden oviss framtid. Det är mycket tillfredsställande att det statliga planeringsarbetet kommit igång på allvar, och man ser med förväntan fram mot publiceringen av de första resultaten.

Med en successivt förfinad planeringsteknik och ett intimt samarbete mellan enskild och offentlig planering bör det skapas bättre möjligheter till en optimal fördelning av resurserna inom den totalekonomiska ramen. Syftet med en sådan utökad privat och offentlig planeringsverksamhet är därvid inte att åstadkomma fast bundna planer utan att minska ovissheten om den totalekonomiska ramen och den andra partens handlande samt att skapa en bättre handlingsberedskap.

Skall den offentliga planeringen ha någon verklig mening, är det emellertid nödvändigt att få in även de kostnadskrävande, politiskt beslutade reformerna i långtidsprogrammet, så att de sätts in i ett ekonomiskt sammanhang i stället för att som nu beslutas var och en för sig. Det är märkligt hur välgörande en långtidsinvesteringsbudget är även för välgrundade nya investeringsuppslag, och jag undrar om inte detta skulle kunna ge finansministern det manöverutrymme som han så väl behöver.

Jag berörde nyss nackdelarna med att vi saknar lönsamhetskriterier på effekten av insatserna i den offentliga sektorn. Desto mera angeläget är det därför att tillämpa marknadshushållning där detta är möjligt, och man måste därför beklaga att det inte har gjorts något allvarligt försök att återställa en fri hyresmarknad.

I den mån marknadshushållning inte kan tillämpas är det nödvändigt att tillse att de som får del av servicen från den offentliga sektorn verkligen betalar för den, och jag är inte övertygad om att så verkligen sker överallt. Som ett utmärkt exempel vill jag framhålla föregående års höjning av tele-avgifterna för att finansiera utbyggnaden i snabbare takt samt årets beslut att de kommuner som har låga skatter inte i lika stor omfattning får gå ut på länemarknaden och därigenom minska kapitalutbudet.

I likhet med professor Dahmén ifrågasätter jag också om bilismen betalar de kostnader den åsamkar samhället. Vem betalar egentligen den oerhört kapitalkrävande ombyggnaden av våra städer — som är ett resultat av de på grund av biltätheten helt förändrade kraven på samhällsbildningen — och vem betalar sjukhuskostnaderna för alla trafikskador? Finansministern brukar erinra om hur stora bostads- och samhällskostnader som blir följderna av företagsexpansion med personalökningar. Skulle inte detta kunna återspeglas i krav på större insatser vid nybyggda hus, så att anspråken på statliga lån minskades?

Slutligen vill jag i detta avsnitt beröra vikten av att se till att tillgängliga personalresurser verkligen utnyttjas. Det är visserligen ett framsteg att vissa av olägenheterna med sambeskattningen borttages, men det är beklagligt att vi inte har fått en rationell skattereform.

Vid tidigare debatter har finansministern och professor Dahmén presenterat olika liknelser för att beskriva sambandet mellan finans- och penningpolitiken. För min del finner jag finansministerns liknelse med två kommunicerande kärll förträfflig, men då han uppenbarligen satt in en avstängningsventil mellan kärlden är det betydligt lättare att använda professor Dahmén's liknelse för att

åskådliggöra finansministerns politik, d. v. s. hans sätt att hantera de där två tömmarna — eller ena tömmen rättare sagt.

När konjunkturen har haft behov av stimulans, så har finansministern och riksbankschefen på ett utomordentligt samspelt sätt kört med lösa tyglar. Expanderande och underbalanserad budget samt sänkt ränta har gjort god effekt. Frisläppande av investeringsfonder har varit ett annat verksamt medel, som emellertid från såväl rättvise- som effektsynpunkt borde kompletteras med fri avskrivning på byggnader som uppföres under den tid som fonderna får tas i anspråk, så att även företag som inte har haft möjlighet att i tidigare skeden samla investeringsfonder får en chans att konsolidera sig. I det sammanhanget kan jag inte underlåta att påpeka de mindre tillfredsställande principer som tillämpats för frisläppningen av fonderna under nuvarande högkonjunktur. För framtiden kan man kanske också hoppas att finansministern utökar sin arsenal med reella skattesänkningar.

I motsatt ekonomiskt läge med behov att bromsa en överkonjunktur är ekipaget inte lika elegant. Redan 1964 började hästen gå betänkligt snett med med huvudet, och man frågar sig om riksbankschefen i år skall behöva dra så hårt i sin töm att hästen kan se körsvennerna i ögonen.

Det förefaller som om finansministern resignerat i fråga om att verksamt stoppa inflationen med hjälp av finanspolitiken. Har det blivit med inflationen som med vädret: alla talar om den men ingen gör någonting åt den. Jag kan inte finna att det vid nuvarande läge finns något annat verksamt sätt än att hålla nere utgifterna.

På detta svarar givetvis finansministern att det är fråga om automatiska utgiftstegringar på grund av tidigare politiska beslut. Detta minskar inte finansministerns och regeringens ansvar. Det är finansministerns uppgift att skapa utrymme för variation i statsutgifterna såväl uppåt som nedåt, och att detta misslyckats visar hur nödvändig en långsiktig planering är även beträffande s. k. politiska beslut och deras ekonomiska verkningar.

Direktör Bertil Östergren: Herr ordförande! Finansministern har i sitt inledningsanförande utförligt uppehållit sig vid de skattepolitiska åtgärderna, och jag skall begränsa mig till några reflexioner i anslutning till den del av finansplanen som gäller skattereformen.

Skatteberedningens förslag bestod av tre huvudkomponenter: mervärdesskatt, socialförsäkringsavgifter och den direkta skattereformen. Trots att jag suttit med i skatteberedningen, och trots att jag inte reserverat mig på samma sätt som Tord Ekström, vill jag ändå inte kritisera finansministern för att han vill göra ytterligare utredningar om mervärdesskatten. Han har anfört skäl för det, och jag tycker att i varje fall en del av dem är hållbara.

I stället för mervärdesskatt föreslår finansministern tills vidare andra indirekta skattehöjningar, och jag tycker inte att han kan kritiseras för att en mera genomgripande indirekt skattereform får anstå något. En punkt i finansministerns anförande, som kan verka vilseledande, vill jag emellertid beröra. Finansministern menar att medborgarna hellre tar en 9-procentig omsättningsskatt än en 13-procentig mervärdesskatt. Men de båda skatterna kan inte utan vidare jämföras med varandra. Det är säkerligen en rätt allmän uppfattning att man kan göra det, men i själva verket motsvarar den 13-procentiga mervärdesskatten bara en höjning av omsättningsskatten från 6 till 9,5 procent.

Däremot vill jag kritisera finansministern för att han inte tagit upp förslaget om socialförsäkringsavgifterna. Jag är förvånad över det, ty jag vågar hävda att förslaget om arbetsgivaravgifter i anknytning till ATP-avgiften var den mest grundligt diskuterade och genomarbetade delen av skatteberedningens förslag. Det förslaget anvisade en smidig väg för inkomstförstärkningar, samtidigt som det direkta skatte- och avgiftstrycket kunde minskas. Det borde finansministern ha uppskattat. Förslaget låg dessutom i linje med den allmänna utvecklingen av socialförsäkringarna och med strävandena mot en större samordning mellan dem samt i linje med de finansieringssystem som gäller ute i Europa.

Men systemet kräver en rätt lång övergångstid för att komma i full funktion. Jag menar därför att det hade varit särskild anledning att utan dröjsmål starta den första etappen i den reformen. Men finansministern har i stället valt en omkonstruktion av folkpensionsavgiften, vilken förstärker effekten av den förra året borttagna avdragsrätten och gör att finansieringen blir mindre avgifts- och mera skattebetonad.

Såvitt jag vet fick också skatteberedningens förslag om socialförsäkringsavgifterna allmänt stöd vid remissbehandlingen. Jag kan inte minnas att någon av de mera betydelsefulla instanserna hade några allvarigare invändningar mot förslaget. Jag kan inte finna att det på den punkten har funnits anledning för finansministern att vänta; jag efterlyser därför de motiv som legat till grund härför.

Finansministerns förslag står alldeles tveklöst i strid med huvudlinjerna i skatteberedningens förslag. Den starkaste kritiken måste riktas mot förslaget om den direkta statsskatten. Där gör finansministern tre operationer, en med folkpensionsavgiften — som jag redan har berört — en med kommunalt skatteavdrag (för en skatt som aldrig har existerat!) och en med skatteskalorna. Alla dessa operationer verkar på samma sätt: de gör stigningen i skatteskalorna brantare och förstärker progressiviteten i vissa avsnitt.

Skatteberedningen föreslog en reell marginalskattesänkning i praktiskt taget hela skatteskalen. Löntagarorganisationernas representanter i beredningen och en förvånansvärt bred remissopinion — tjänstemännens, arbetsgivarnas, näringslivets och jordbrukets organisationer samt många länsstyrelser — ville i det avseendet gå ännu längre än beredningen. Denna opinion ansåg att de höga marginalskatterna skulle få olyckliga verkningar från samhällets synpunkt.

Men finansministern går i rakt motsatt riktning. Hans marginalskattesänkningar motsvarar totalt ungefär hälften av skatteberedningens första etapp. Dessutom gäller de bara vissa begränsade skikt i skatteskalen och motverkas av den omkonstruerade folkpensionsavgiften. Totalresultatet blir följaktligen en progressionsskärpning.

Det positiva draget i den direkta beskattningsreformen är att vi får en frivillig särbeskattning. Arbetskraftförsörjningen är en strategisk punkt i hela vår ekonomiska politik, och för att klara den blir vi i allt högre grad beroende av de gifta kvinnornas arbetsinsatser — ja, i avgörande grad beroende av dem. Man får verkligen hoppas att den praktiska utformningen av den frivilliga särbeskattningen — som vi ännu inte vet någonting om — blir sådan att denna möjlighet att stimulera gifta kvinnors förvärvsarbete inte förfuskas samt att det skall gå så snabbt att utarbeta ett förslag till fullständig särbeskattning, att vi kommer bort från den nuvarande situationen. Det ligger självfallet inte i

linje med den önskvärda utvecklingen på arbetsmarknaden att utforma skatterna så att kvinnorna föredrar att stanna hemma.

Finansministern sade i sitt inledningsanförande att det finns 1 miljon familjer, där hustrun inte kan få förvärvsarbete. Herr Sträng menade väl att det finns 1 miljon familjer här i landet, där hustrun inte förvärvsarbetar. I många fall kan hustrun få förvärvsarbete, och på många områden formligen ropar man efter arbetskraft. Det är bara en del av denna miljon gifta kvinnor, som inte kan få förvärvsarbete. Första gången jag hörde finansministern använda det uttrycket var i radio. Då trodde jag att det var en ren felsägning. Men sedan hörde jag samma sak i TV i går. "Felsägning igen", tänkte jag. Men nu har jag hört det upprepas för tredje gången här i kväll, och därför vill jag nu be finansministern att rätta den felaktigheten i sitt manuskript till det fjärde anförandet.

Utöver större och mera jämnt fördelade marginalsattesänkningar föreslog skatteberedningen också borttagande av folkpensionsavgifterna samt höjning av förvärvs- och ortsavdragen. Man får en uppfattning om skillnaden mellan skatteberedningens och finansministerns förslag, när man konstaterar att beredningen har beräknat inkomstskattetiteln till 6,5 miljarder för år 1966, medan finansministern för nästa budgetår räknar med 10,8 miljarder. Även om skillnader i beräkningsgrunderna gör den faktiska skillnaden något mindre, visar siffrorna ändå att finansministerns förslag inte stämmer med huvudlinjerna i skatteberedningens förslag. Jag vill också i likhet med Tord Ekström understryka att finansministerns förslag inte innebär någon egentlig förskjutning från direkt till indirekt beskattning.

Men när det gäller avvikelserna från skatteberedningens förslag beträffande den direkta skatten har finansministern i varje fall en motivering, nämligen inkomstutjämningen och önskemålet att skattebördorna skall fördelas efter bärkraft — eller hur man nu vill uttrycka det.

Jag tror vi är ganska många som vill ge finansministern det erkännandet att den ekonomiska politik, som han står som målsman för, i många avseenden har varit framgångsrik. Men liksom allting annat har den också sina svaga punkter. Jag vill här beröra två sådana.

En svag punkt är övertron på de extremt höga marginalskattebetydelse från fördelningspolitisk synpunkt, dvs. som medel att förbättra de lägre inkomsttagarnas situation. Jag skall här i korthet försöka ange varför jag menar att det är en övertro.

1) De mycket höga marginalskattebetydelse har så ringa statsfinansiell betydelse, att de inte tillför de lägre inkomsttagarna några fördelar. Låt oss anta att man bygger ut finansministerns marginalsattesänkningar så, att det t. ex. blev en 4-procentig sänkning i inkomstskikten mellan 30 000 och 100 000 kronor. Det skulle inte kosta mer än ca 70 miljoner, d. v. s. 0,3 procent av statsinkomsterna. Om man gör det betydligt djärvare experimentet att begränsa den högsta statliga marginalskatte till 40 procent, så skulle det kosta ungefär 200 miljoner kronor, d. v. s. 0,7 procent av statsinkomsterna.

Med de höga marginalskattebetydelse topphugger man medelhöga och högre inkomster men tillför inte de lägre inkomsttagarna några nämnvärda ekonomiska fördelar.

2) Progressiviteten gör sig gällande på den deklarerade inkomsten, men denna ger inte något rättvist uttryck för den ekonomiska bärkraften. Vi vet genom

statistiska undersökningar att vissa nominellt lägre inkomstagare, t. ex. jordbrukare, har konsumtions- och skatteutgifter som högst avsevärt överstiger den deklarerade inkomsten.

Många faktorer, t. ex. utnyttjande av avdragsgilla utgifter, inkomsternas fördelning i tiden, skatteflykt och mycket annat — vilket allt är mycket utbredda företeelser — gör att årsinkomsten är en dålig mätare av skatteförmågan. Därför drabbar progressiviteten i viss utsträckning blint och slumpmässigt. De fördelningsmässiga effekterna blir därför delvis andra än de avsedda.

Den amerikanske ekonomen Henry Symons skrev på 1930-talet att politikererna röstar igenom höga progressiva skattesatser, som de stolt förevisar för de stora väljargrupperna, och i tysthet påminner de sedan sina mera välsituerade gynnare om kryphålen. Men hur går det för dem som inte har några kryphål?

- 3) Beträffande den omdiskuterade frågan om progressivitetens inverkan på arbetsvilja och sparande vill jag av tidsskäl bara erinra om att t. ex. landshövding Per Eckerberg i sitt remissyttrande anför en sådan inverkan som skäl för att reducera marginalskatterna mer än vad skatteberedningen föreslagit.
- 4) Progressiviteten har i vissa fall en tendens att övervältras via löne- och prishöjningen. Det förrycker progressivitetens effekt ytterligare och verkar i viss utsträckning kostnadsupptrivande.
- 5) Den starka progressiviteten försvårar en lösning av familjebeskattningsfrågorna, verkar likaledes försvårande vid försöken att lösa frågan om definitiv källskatt och har ogynnsamma psykologiska verkningar. Den uppfattas nämligen ofta som orättfärdig, när den eliminerar mer än hälften av en inkomstökning som uppnåtts genom ökade arbetsinsatser.
- 6) För att förbättra de lägre inkomstagarnas situation behövs inga extrema marginalskatter utan i stället strukturpolitiska åtgärder inom social-, utbildnings-, arbetsmarknads-, närings- och lönepolitiken.

För att inga missförstånd skall uppstå, vill jag understryka att jag alls inte förnekar progressivitetens fördelningspolitiska betydelse i största allmänhet. Men jag hävdar att det finns en tendens att överskatta den fördelningseffekt som uppnås genom extrem marginalskatt. Man får lätt det intrycket att de höga marginalskatterna snarast uppehålls som en politisk symbol för inkomstutjämning. Jag hävdar också att det finns många andra faktorer, som vi måste ta hänsyn till, än bara den mycket begränsade fördelningseffekten hos extrema marginalskatter.

Det är på tiden att man från fackekonomiskt håll här i landet börjar röja upp i vidskepelsen kring de extrema marginalskatternas fördelningspolitiska effekt. Det är anmärkningsvärt att ekonomerna i Sverige har diskuterat dessa frågor så mycket mindre än sina kolleger i andra länder. Jag tror t. ex. att man mycket sällan diskuterar de frågorna här i Nationalekonomiska föreningen — om det nu kan vara för att det inte anses riktigt fint att göra det, eller vad det kan bero på.

Den andra svaga punkt i den ekonomiska politiken som jag här vill beröra är motviljan mot långtidsplanering. Det brukar sägas att det ligger i politiker-

nas natur att skygga för en långsiktig målsättning, och finansministern är i det avseendet en typisk representant för politikerna. I finansplanen säger han att en bindning till ett långtidsprogram — som skatteberedningen föreslagit — ”knappast är förenlig med principerna för en aktiv och efter konjunkturutvecklingen anpassad finanspolitik”.

Jag har för min del inte uppfattat skatteberedningens program på det sättet. För det första föreslog beredningen att huvuddelen av åtgärderna skulle insättas redan första året. Det var bara vissa åtgärder som skulle verka på längre sikt. För det andra är det självklart att budgetbalansen lika väl som speciella åtgärder, exempelvis på företagsbeskattningens område, måste kunna varieras. Men det utesluter ju inte att man kan föra en rampolitik på skatteområdet och att man har en långsiktig målsättning för de önskvärda skattereformerna, en målsättning som man arbetar mot inom den variationsram som en aktiv konjunkturpolitik kräver. Jag har svårt att förstå att man över huvud taget kan bedriva en ekonomisk långtidsplanering utan en långtidsplan också på skatteområdet.

Men finansministern är en överraskningarnas och improvisationernas man. Årets budget berättigar honom tyvärr inte till titeln improvisationernas mästare.

Professor **Leif Mutén**: Herr ordförande! Vid de juridiska fakulteterna har vi något som kallas för praktikerundervisning. Kvällens föredrag har styrkt min uppfattning att en serie i finanspolitik av herr Sträng skulle vara en verklig ”panggrunka”. Det är av flera skäl synd, att statsrådet knappast har tid att ge den.

Av tidsskäl skall jag inskränka mig till att tala om sådana saker i budgeten, som jag tycker illa om. Vad jag då säger är rent personligt. Jag företräder inte någon organisation eller annan intressegrupp.

Det förefaller mig som om marginalskatteproblemet, särskilt den s. k. puckeln, inte har fått någon särskilt lycklig behandling i förslaget. Det är gott och väl att själva skatteskalen ändras i utjämnande riktning. Men sänkningen av marginalskattesatserna i puckelområdet förefaller att i de flesta fall — jag undantar området mellan 16 000 och 24 000 kronor i beskattningsbar inkomst för gifta — mer än kompenseras av den marginalskattehöjning som det ändrade utskyldsavdraget och de ändrade folkpensionsavgifterna för med sig.

Beträffande folkpensionsavgifterna innebär de nya reglerna att de kommer in i marginalskatteberäkningen även ovanför det proportionella skiktet. Skattskyldiga med en verklig inkomst från ca 17 000 till ungefär 40 000 kronor får därmed 4 procent högre marginalskatt, eftersom folkpensionsavgiften inte heller är avdragsgill. Utskyldsavdragets förändring innebär för de skattskyldiga som har mer än 18 000 kronor i sammanräknad nettoinkomst och — beroende på den kommunala utdebiteringens höjd — mindre än någonting mellan 23 000 och 42 000 kronor i sammanräknad nettoinkomst, att kommunalskatten kommer in med sin fulla höjd i deras marginalskatteberäkning i stället för att bli reducerad med värdet av utskyldsavdraget.

Det finns också en del annat att säga om dessa ändringsförslag. Om man vill göra om folkpensionsavgiften på förslaget sätt, förefaller det mig finnas kvar så små skillnader mellan avgiften och den vanliga statsskatten, att det borde vara mera rationellt att baka in den. Eller finns det verkligen rationella skäl att befria personer under 18 och över 66 år samt här ej mantalsskrivna

personer, även om de arbetar här, och här mantalsskrivna utlänningar från stater med vilka vi inte har träffat avtal om social trygghet? Finns det något skäl att restituera folkpensionsavgifter just till italienare, som flyttar hem? Det gör vi nu enligt särskilt avtal.

Egentligen är det bara en väsentlig skillnad kvar mellan folkpensionsavgiften och statsskatten, och frågan är om den är särskilt välmotiverad, nämligen det gemensamma avgiftsmaximum för gifta och ogifta. Från synpunkten av den s. k. tröskeeffekten mot hustrus arbete kan den regeln visserligen vara bra i en del inkomstgrupper, men i gengäld innebär den att man i vissa inkomstskikt i närheten av den nya tudelningsgränsen ger ett i och för sig knappast motiverat, särskilt privilegium som går längre än tudelningen.

Om vi senare vill genomföra allmänna skatteberedningens förslag till grundskyddets finansiering, innebär införandet av rätt till ortsavdrag från avgiftsunderlaget för folkpensionsavgiften ett betydande hinder. Antar man att arbetsgivaravgifterna ytterst får bäras av de anställda, kommer nämligen en sådan reform att kunna framställas som en mycket betydande skattehöjning för de lägsta inkomsttagarna.

Men om meningen är att avvisa skatteberedningens förslag i denna del, förefaller det mig betydligt mera rationellt att baka in folkpensionsavgiften i den statliga inkomstskatten.

Den nya formen för beräkning av utskyldsavdraget förefaller tekniskt besvärlig. Om vi i princip bibehåller nuvarande blankettuppställning — och den är av åtskilliga skäl svår att komma ifrån — måste man fylla i blanketten till en bit in på sidan 3, sedan gå över till fjärde sidan och göra den halvfärdig, därpå slutföra tredje sidan och till sist gå fram till slutsumman på sidan 4. Man undrar vad deklaraionsbyråerna skall ha för det besväret.

Från fördelningssynpunkt är reformen inte heller så lyckad. Den ger mycket till skånebönderna och ganska litet eller ingenting alls till de små inkomsttagarna i Norrlands högskattekommuner. Som norrlänning ogillar jag detta.

Beträffande den indirekta beskattningen har jag svårt att förstå meningen med att i normalläget ha en skatt på företagens investeringar. När i England Richardson-kommittén på svaga grunder avvisade mervärdeskatten, gjorde man detta i en situation, där någon beskattning av företagens investeringar inte alls var aktuell. Danskarnas inställning är i stort sett positiv, fast den beskattning av investeringsvaror man där har bara drabbar en mycket liten del av företagens investeringar. Argumenten mot mervärdeskatten i Danmark har hittills snarast varit vissa gruppers rädsla för att den skall bli för givande för finansministern. Tyskarna har haft vissa svårigheter att få igenom sin reform, men de argument som där varit aktuella kan knappast ha samma slagkraft här i landet med våra förutsättningar.

Skatteberedningens utomordentligt genomtänkta mervärdeskatteförslag är dessbättre inte heller stiliserat på franska. Det är oriktigt att av den speciella och onödigt komplicerade gestaltning som mervärdeskatten fått i Frankrike dra några bestämda slutsatser i fråga om hur skatten skulle komma att se ut hos oss.

Det sägs nu att det inte är meningen att belasta företagens investeringar så hårt, och att man därför skall låta omsättningsskatten på kapitalvaror stå kvar vid den gamla nivån. Men detta är inte någon riktig beskrivning av läget. Genom att det 10-procentiga avdraget för investeringar tas bort får vi i själva verket en något större skattehöjning för de investeringar som berörts av 10-

procentsavdraget än den ungefär 3,5-procentiga skattehöjning som blir aktuell för konsumtionsvarorna.

Rent tekniskt förefaller det också som om den nya regeln om att investeringsvaror endast med 60 procent av försäljningsvärdet skall ingå i säljarens skattepliktiga omsättning, skulle erbjuda åtskilliga komplikationer. Vi får en blankett, som med oförändrade regler i övrigt innehåller reduktioner *dels* för värdet av före tidigare omshöjningar kontraherade leveranser, *dels* för leveranser av trähus, f. n. till 70 procent, *dels* för restaurang- och serveringstjänster med två olika procenttal och slutligen nu också för kapitalvaror.

Det förefaller också besvärligt för en säljare att avgöra vilka av de varor han säljer som har karaktären av treårsinventarier för köparen och vilka inte. Detta är särskilt olyckligt eftersom ett rymligt samvete hos en säljare kan stärka hans ställning gentemot mera skattenoggranna konkurrenter. Slutligen förefaller 60-procentregeln inte att tillåta någon sådan korrektion i köparens redovisning som vi för närvarande har som utväg, när en företagare förvärvat omsbelagda varor eller förnödenheter för omsättning eller förbrukning i rörelsen.

Vem vet om inte även dessa regler kommer att i lika hög grad som mervärdeskatten kräva den personalförstärkning som länsstyrelserna av helt naturliga skäl passat på att yrka i samband med mervärdeskatteremissen.

Om vi så småningom i alla fall skall få en mervärdeskatt, förefaller omshöjningen att försvåra den omläggningen. Det blir nämligen ett bekymmer med behandlingen av de investeringar som göres i skarven, om avdrag för ingående skatt inte medges också för sådan allmän varuskatt som belastat investeringar gjorda före mervärdeskattens införande. Skulle vi införa mervärdeskatten i samma ögonblick som vi slopar 10-procentsavdraget, bleve det problemet inte alls lika svårt.

Till den indirekta beskattningen hör också energiskatten. Det är förvånande att denna bibehålles år efter år. Kan det verkligen vara vettigt att beskatta de svenska kraftkonsumenterna, samtidigt som vi dumpar elström till kontinenten? Också skatten på fasta och flytande bränslen är en underlig belastning av produktionen i detta land, vars lokalisering och klimat verkligen inte innebär några relativa fördelar när det gäller energikrävande produktion.

Nu sägs det i finansplanen att varken omsen på kapitalvaror eller energiskatten visat sig ödesdiger för vår internationella konkurrensförmåga. Den prognosticerade utvecklingen av bytesbalansen förefaller inte precis bygga under den optimismen. Vi måste också tänka på att den exportutveckling vi haft inte minst kan tillskrivas sådana industrier som varvsindustrin, beträffande vilken det framstår som ett rent hån att tala om vårt gynnsamma konkurrensläge.

Eftersom det tycks höra till god ton i kväll att föreslå skattehöjningar för sin egen del, skall jag gå in på ett sådant område, nämligen egnahemsbeskattningen. Trots att min inkomst är rätt hygglig, åtnjuter jag som radhusägare en faktisk skattesubvention på ungefär 5 000 kronor om året, en subvention som jag inte tycker att jag har gjort mig särskilt förtjänt av. Schablontalet är redan nu orimligt lågt med sina 2½ procent. Och i samband med att fastighetstaxeringsvärdena nu höjs en smula är finansministern redo att föreslå en ytterligare sänkning till 2 procent. Är det rimligt?

I dag kostar banklånen omkring 8 procent, och med någon omtanke har man som sparare inga svårigheter att placera sina pengar till åtminstone 6—7

procents effektiv ränta. Varför skall man då anta att de pengar en egnahemsägare satt in i sitt hus ger en nettoförräntning i form av bostadsvärde — omkostnaderna avdragna — på bara $2\frac{1}{2}$ eller 2 procent av ett taxeringsvärde, som varken hittills eller efter årets höjning kommer att motsvara vad han gett för eller skulle kunna få för huset?

Naturligtvis går det inte att ställa dessa förhållanden tillrätta på en gång. Många människor har ju köpt fastigheter, som de inte skulle ha råd att bo i, om det inte vore för möjligheterna att få ett skattemässigt underskott. Men det borde åtminstone inte bli tal om att *sänka* schablonprocenten, när räntan höjes. En rimlig politik borde vara att göra tvärtom.

Också på konsumtionsbeskattningsområdet har vi ett privilegium på bostads- sidan, därigenom att det är byggnadsinvesteringarna och inte bostadsnyttjandets värde som beskattas. Den som har tur att ha ett hus som byggts utan oms eller med lägre oms än den nu föreslagna får glädje av att hans gamla fastighet i princip går upp i värde motsvarande den fördyring av nya fastigheter som omsättningsskatten ger.

För att motverka hyressplittringen kunde det vara rättvist att frita byggnadsinvesteringarna men i någon form beskatta nyttjandet av både nya och gamla hus. Det är också tänkbart att en sådan reform skulle kunna göra sin nytta inom ramen för en större omläggning av vår bostadspolitik.

I varje fall förefaller mig skonsamheten mot egnahemsägarna förvånande, när man tänker på att de i år praktiskt taget bor gratis. Den 8-procentiga räntan kostar ju i realiteten redan med en så låg marginalskatt som 40 procent bara 4,8 procent i nominella termer. Med 5 procent prisstegring — och på fastigheter lär den väl snarast bli större — kommer man fram till en *negativ* kostnad på 0,2 procent. En skattebetalare i den situationen förefaller knappast vara i behov av ytterligare privilegier.

Ekon. dr **Lars Nabseth**: Herr ordförande! Det har blivit litet sent, och vi sitter väl alla och väntar på finansministerns svar på de inlägg som gjorts och de synpunkter som framförts. Därför skall jag fatta mig kort och endast beröra ett par problem. Jag återvänder då till den diskussion vi hade i början av kvällen om den samhällsekonomiska balansen.

Finansministern har valt att begränsa den totala efterfrågan dels genom att dämpa ökningstakten i bostadsbyggandet, dels genom att begränsa den privata konsumtionen. Vad bostadsbyggandet beträffar, vet vi emellertid att finansministern också förra året vid den här tidpunkten sade att bostadsbyggandet endast skulle öka ett par procent under det kommande året. Men den faktiska utvecklingen blev i stället att vi fick en uppgång med inte mindre än 10 procent. Det fordras uppenbarligen mycket stor fasthet av finansministern för att han skall kunna stå emot trycket att ytterligare öka bostadsbyggandet även i år och därigenom öka efterfrågan.

Om vi sedan ser på den privata konsumtionen, har finansministerns skatteåtgärder enligt kalkylerna medfört en begränsning från en beräknad ökning av drygt 3 procent till ca $2\frac{1}{2}$ procent. Det kan sägas vara en måttlig begränsning och finansministern skulle då kanske också kunna sägas ha gjort en realistisk kalkyl här. Men samtidigt visar ett studium av den privata konsumtionens utveckling under de senaste 15 åren att det bara är under två år som vi har haft en lägre ökning än vad som beräknats för 1965. Det var åren 1957 och

1960. Sistnämnda år infördes omsättningsskatten från 1 januari. Nu är det i stället fråga om en höjning i mitten av året. Jag tror därför det finns stor risk för att den privata konsumtionen stiger mer än som beräknats.

Så går jag i stället över till den sektor, där jag tycker att finansministern i alltför liten grad har försökt att hålla tillbaka utgiftsökningarna, nämligen den offentliga sektorn. Nu säger finansministern visserligen i finansplanen att budgeten är ett resultat av en hårdhänt granskning av utgifterna, men det måste han ju alltid säga. Ser vi på den faktiska utvecklingen av den offentliga sektorn i år, finner vi där en fortsatt mycket snabb stegring.

Det har sagts att vi skall ha en konjunkturvariation av utgiftsexpansionen inom den offentliga sektorn, men det tycks inte bli mycket av den saken under den här konjunkturuppgången. Åren 1963—1965 kan enligt min mening på många sätt jämföras med utvecklingen under åren 1959—1961. Den gången hade vi en verklig konjunkturvariering av både de offentliga investeringarna och den offentliga konsumtionen. Under 1959 hade vi fortfarande en outnyttjad kapacitet; då steg den offentliga verksamheten mycket snabbt. Men under 1960, då vi nådde det fulla kapacitetsutnyttjandet, sjönk faktiskt de offentliga investeringarna, och den offentliga konsumtionen ökade endast långsamt.

Under 1961 ökade visserligen både de offentliga investeringarna och den offentliga konsumtionen, men uppgången var klart lägre än nationalproduktens stegring. I år har vi i stället en ökning av den offentliga konsumtionen, som tycks bli den största vi haft under 1960-talet.

Även de offentliga investeringarna fortsätter att stiga mycket snabbt. Det är där inte så mycket fråga om de statliga utan fastmer om de kommunala investeringarna. Den uppgång i den kommunala sektorns investeringar som vi haft under de senaste åren, i runda tal 10—15 procent per år, kommer att fortsätta även under 1965. Enligt min mening har finansministern varit för släpphänt mot kommunerna. Givet är att det där finns en stor mängd nödvändiga och mycket angelägna investeringar, men jag har litet svårt att se varför exempelvis investeringar i kommunala fritidsanläggningar skall betraktas som mera nödvändiga — och därför prioriteras — än sådan konsumtion som innebär att medborgarna köper skidor o. d. för att idka friluftsliv ute i naturen. Jag tycker att finansministern borde ta upp det förslag som redan stabiliseringsutredningen framförde, och som nu åter framförts under hösten, om att konjunkturvariera statens bidrag till kommunerna.

Sedan är det annan fråga, som jag också vill beröra, nämligen den ändrade beskattningen på investeringar. Professor Mutén har redan nämnt att skatteförändringarna i realiteten innebär en höjning av beskattningen jämfört med 1964 för såväl näringslivets byggnads- som maskininvesteringar. Enligt min mening rymmer detta mycket illa med finansministerns tal om att man skall stimulera investeringsverksamheten inom industrin.

Jag vill också säga till Tord Ekström att det är min uppfattning att det i normallägen inte skall vara någon beskattning av investeringsverksamheten. Det är bara under externa högkonjunkturer vi behöver en dylik beskattning, medan man vid lågkonjunkturer får stimulera investeringsverksamheten genom att frisläppa investeringsfonder o. d. Jag förstår inte varför man skall ha en beskattning som vi vet verkar snedvridande på produktionsinriktningen.

Omsättningsskatten på investerings- och förbrukningsvaror innebär att man diskriminerar kapitalintensiva företag jämfört med arbetskraftintensiva, sam-

tidigt som man säger att vi måste försöka investera så att vi sparar arbetskraft. Skatten i fråga innebär också att man uppmuntrar företagen att göra saker själva i stället för att köpa utifrån — samtidigt som man i andra sammanhang säger att det gäller att få så mycket specialisering som möjligt.

Det är min uppfattning att vi här måste få en ändring till stånd, om vi skall föra en rationell och utvecklingsfrämjande ekonomisk politik.

Fil. lic. **Gunnar Lindgren:** Herr ordförande! Vi längtar säkert alla efter att få höra finansministern kommentera det som anförts i de debattinlägg som gjorts. När han gör det, skulle jag mycket gärna vilja ha svar på en fråga.

Enligt allas vår mening tänker finansministern ovanligt klart i samhälls-ekonomiska frågor, men jag vill gärna veta mera bestämt vad han menar, när han i budgeten säger: "Det är ett samhällsekonomiskt riktigt budgetförslag med rimlig chans att gå igenom i den svenska riksdagen."

Jag lutar åt den uppfattningen att det sagda är riktigt, men jag vill som sagt ändå veta mera precis vad finansministern menar. Han har sagt ungefär detsamma här i kväll, även om formuleringen varit litet annorlunda. Vilka krav på riktighet ligger bakom de ekonomiska analyserna, när finansministern säger att det är ett samhällsekonomiskt riktigt budgetförslag?

Hur är det t. ex. med bedömningarna av investeringsutvecklingen inom industrin? Finansministern betraktar den utvecklingen som ett sjukdomssymptom i vår ekonomi, och det gör det aktuellt för honom att företa ingripanden av visst slag. Där vill jag ställa den mycket väsentliga frågan: Vad bygger finansministern sin diagnos på, och vad är det för symptom han iakttagit?

Såvitt jag förstår bygger herr Sträng sin uppfattning först och främst på investeringsstatistiken, alltså på den aviserade summan av industriinvesteringarna. Kurvan för dessa investeringar tenderar att planas ut, kanske också att gå ned. Men vad säger statistiken om det som här skulle vara ett sjukdomssymptom, alltså om industrins utbyggnad kvantitativt mot fortsatt produktionsökning? Pekar siffrorna då på sjukdom?

Det är högst tvivelaktigt, så litet som statistiken säger. Uppenbart är att industrierna inbördes är mycket olika med avseende på det som vi brukar kalla "capital output ratio". Vi har mycket kapitalintensiva industrier som livsmedels- och kvarnindustrierna, och vi har svagt kapitalintensiva, t. ex. bryggeriindustrin. Det behövs bara en liten förskjutning i inflationistisk riktning för att expansionsprocenten i olika industrier skall ge helt olika utslag i de investeringsbelopp som åtgår för att klara expansionen.

Vidare är det alldeles uppenbart att det som verkligen säger någonting om kapacitetsutvecklingen är vad som är brutto- och vad som är nettoinvesteringar. Den del som är reinvesteringar ger inte någon kapacitetseffekt, endast nyinvesteringar betyder att produktionskapaciteten växer. Och hur det förhåller sig vet vi inte, då statistiken ingenting säger om det. Därför borde den ändras, så att den kan ge svar på vilken tolkning som är riktig. Det svaret skulle man ganska lätt kunna få fram genom att gruppera om analyserna i anslutning till investeringsundersökningarna, vilket inte skett.

Detta är andra gången som investeringsstatistiken kan förvilla — jag påstår inte att den gör det. Jag trodde det var en tillfällighet, när finansministern 1961 använde precis samma statistiska siffror vid konjunkturbedömningarna. Här har man alldeles förbisett att vad den statistiken visar med avseende på

konjunkturerna sammanhänger med att konjunkturreffekten kommer från två håll. Den ena effekten kommer därav att en del av kapaciteten absorberas av annat än varor som kan möta efterfrågan. Den andra konjunkturreffekten ligger däri, att när investeringarna är gjorda, påverkar de kapaciteten med utbud. Vi får alltså å ena sidan en efterfrågeeffekt och å andra sidan en deflationseffekt. Den statistik vi har säger ingenting om detta. Den kan inte användas för den konjunkturanalys och bedömning som finansministern gjort.

Varken 1961 eller nu har jag kunnat märka att man inom finansdepartementet gjort någon rejäl insats för att skapa ett analysinstrument, som talar om vad finansministern i dessa stycken vill veta. Jag frågar därför: På vilken kvalitetsnivå vad gäller analysernas riktighet är det som finansministern grundar sina påståenden?

För en vetenskapsman är det mycket intressant att konstatera, att finansministern har resurser som ingen annan här i landet, men ändå är han förvånansvärt ointresserad av möjligheterna att göra något av dem. Alla forskare på detta område som vill ha svar på någon fråga kan av finansministern få det önskade svaret, om herr Sträng bara vill igångsätta det arbete som behövs härför. Han har redan resurserna. Andra forskare måste vända sig åt flera olika håll för att skrapa ihop det material, som alltid står till finansministerns förfogande.

Jag upprepar alltså: På vilken tillförlitlighetsnivå ligger de uppgifter som finansministern grundar sin uppfattning på, när han säger att det är ett samhällsekonomiskt riktigt budgetförslag han lägger fram? Menar finansministern med uttrycket "ett samhällsekonomiskt riktigt budgetförslag" att förslaget är riktigt med avseende på stabiliseringspolitiken?

Nu är det mitt bestämda intryck att finansministern verkligen försöker göra vad som är politiskt möjligt och har en rimlig chans att gå igenom i riksdagen. Vi vet hur hopplöst det är rent politiskt att bedriva en politik som går ut på att hålla utgifterna nere och att finansiera utgifterna med skatter. Finansministern är en trollkarl i det avseendet. Han lyckas med det mesta. Men att driva en expansiv politik är så lätt, att han inte behöver någon särskild komplimang för det. Hans skicklighet ligger just i denna förmåga att presentera förslag med rimlig chans att gå igenom i riksdagen. Från den synpunkten är han utan tvekan också en god stabiliseringspolitiker.

Men är budgetförslaget samhällsekonomiskt riktigt också med hänsyn till tillväxteffekten? Det är så mycket mer än bara stabilisering vi hoppas på av en riktig budgetpolitik. Många talare i kväll har framhållit att det med all säkerhet finns en hel rad alternativa budgetförslag, som ger samma stabiliseringspolitiska effekt och som samtidigt ger en väsentligt bättre tillväxteffekt. De har sökt finna alternativ bl. a. i den skattepolitiska uppläggningsen, men de kan också sökas på många andra håll.

Jag tror inte att man om den nu framlagda budgeten kan säga att den är samhällsekonomiskt riktig även med avseende på tillväxteffekten. Bakgrunden till min skepsis på den punkten är att det finns så litet analyser av budgetens tillväxteffekt, knappast inga alls. Man har tagit hänsyn till denna tillväxteffekt endast så att säga i förbifarten. Konjunkturreffekten har man däremot hela tiden varit vaken för.

Hur mycket kallt stål tål egentligen riksdagen i fråga om tillväxteffekten? Innebörden i finansministerns uttryck "en rimlig chans att gå igenom i den

svenska riksdagen" är, att riksdagen tål 750 miljoner kronor i skatteökningar. Men jag undrar om inte riksdagen tål mycket mer, om man kör hårdare i tillväxtpolitikens spår. Gör man det, tror jag att finansministern kan få ut väsentligt mer av svenska folket.

En effektivare tillväxtpolitik måste sannolikt gå över en ökande budget vad gäller sådana sektorer som forskning och utbildning vilka ligger mycket centralt i tillväxten. Där är budgetförslaget mycket magert, trots att finansministern säger att en hel del har gjorts. Det är magert, menar jag, i jämförelse med tillväxteffekten. En insats där har den behagliga egenskapen att ge skatteutdelning och finansiera sig själv.

Stabiliseringspolitiken är tråkig, ty den måste man kräva medborgarna på pengar för att finansiera; tillväxtpolitiken betalar sig själv, därför kan finansministern satsa mycket hårdare på den.

Herr ordförande! Vad jag uppehållit mig vid är detaljfrågor, men de hänger nära samman med den tidigare debatten och med regeringens politik i dess helhet.

Finansminister Gunnar Sträng: Herr ordförande! Det har varit en alldeles osedvanligt intensiv och lång debatt i kväll, och därför är det ofrånkomligt att publikens intresse svalnat något. Vi är inte lika många nu som när jag stod i denna talarstol för några timmar sedan. Jag skall emellertid försöka se till att jag inte är alldeles ensam i salen, när ordföranden slår klubban i bordet och förklarar överläggningarna avslutade. Därför startar jag nu i snabb takt — dock inte med samma marschfart som professor Mutén presterade. Det har jag inga vare sig fysiska eller intellektuella möjligheter till.

Bankdirektör Thunholm började med att säga, att situationen för våra kreditinstitutioner har varit besvärlig under 1964. Det har varit svårt att finansiera industriinvesteringarna, sade han, och det berodde på att bostadsbyggandet har varit för kraftigt. Vad bygger finansministern egentligen sina prognoser på? Skulle han inte ha skapat större reservationer för industriinvesteringarna, sade herr Thunholm — om jag får använda den formuleringen — och hållit igen på bostadsbyggandet? Nå, det där sista sade han inte ut, men det är ju en logisk konsekvens av det första.

På det vill jag svara, att våra enkäter under hösten 1963 och våren 1964 visade att vi skulle få en klar nedgång i industriinvesteringarna. Så kortsiktigt planerande är vi nu inte, att vi inte försökte göra upp planerna efter vad vi trodde skulle komma att gälla för ett år framåt. Det visade sig emellertid att industrin "kom tillbaka" snabbare än vi tänkt oss. Men då var vi i viss mån redan låsta.

Vi måste ha harmoni mellan finans- och penningpolitiken, sade herr Thunholm — med rätta. Jag försöker själv predika det vid alla möjliga tillfällen. Hans slutsats var ungefär: Låt oss nu se till att vi i år verkligen får de pengar som behövs för industriinvesteringarna, så att vi därmed får möjligheter att expandera på det sätt som vi alla anser vara nödvändigt.

Ja, jag har tillåtit mig säga — jag vet inte om det var i finansplanen eller i radio- och TV-anförandena — att vi nu har en chans, och att vi skall ta vara på den. Jag skall inte skylla på kreditinstitutens huvudmän att vi råkar i besvärande situationer. Men det är möjligt att det kan vara en bättre affär att finansiera bil- och konsumtionskrediter eller att starta institut för finansiering

av sommarstugebebyggelse än att allvarligt ta itu med industrifinansieringens problem. Om vi kunde få de kreditansvariga att göra en avvägning och se efter var pengarna gör mest nytta — alltså inte bara var de betalar sig bäst — behöver inte agerandet från riksbankens sida vid varje tillfälle bli så hårdhänt och onyanserat som bankdirektör Thunholm tydligen tycker att det är.

Problemen är svåra. Men, mina vänner, gör ett försök, så skall jag också försöka hjälpa till på min kant!

Sedan sade bankdirektör Thunholm också att regeringen inte känner det primära ansvaret för den inflationistiska utvecklingen under senare år. Det var ett hårt betyg! Och jag vill säga: Jovisst känner vi ansvar. Om jag här skall ge mig in på en liten analys av inflationen, så begränsar sig ändå pristegringarna till 3 à 3 ½ procent, och det är en internationell företeelse, oavsett vilka som sitter i regeringsställning och oavsett vad de har för politisk färg. En sådan inflation menar jag är ett bevis på och ett uttryck för att det är krafter i görningen, som är utomordentligt svårbemästrade.

Jag har tidigare från denna talarstol framhållit, att i valet mellan å ena sidan en 3-procentig inflation och full sysselsättning — med den aktivitet som den drar med sig i samhällsarbetet — och å andra sidan en plus-minus-noll-nivå som håller sig exakt inom vad man i efterhand räknar fram som produktionsökning och med avdrag för de kostnader och andra nackdelar som en betydande arbetslöshet drar med sig, är det inte så alldeles tvärsäkert att den icke-inflationistiska linjen är att föredra. Jag är för min del i varje fall inte utan vidare beredd att säga, att den sistnämnda vägen snabbare ger oss ökade resurser.

Sedan kan man naturligtvis säga — och det har man också gjort i denna församling — att det räcker om man i statsbudgeten har en rimlig balans och en relativt måttlig upplåning samt att den omständigheten att statsbudgeten expanderar är ett av de element som ingår i inflationsproblematiken. Statsbudgeten expanderar snabbare än nationalprodukten och andra ekonomiska data på det icke statliga området ökar, säger man. Men om vi ser på investeringssidan, har de statliga investeringarna vare sig förra året eller det år som vi nu ställer prognoser för varit en progressiv faktor. Snarare tvärtom. Det är andra avsnitt som ökat snabbare.

Om jag går till perioden 1957—1961, så var det utan tvekan de privata industriinvesteringarna som var den starkaste expansiva faktorn i vår ekonomi då. Men i de summor vi här resonerar om ligger det mycket annat, och den omständigheten att de aktiva grupperna släpper till sina pengar till pensionärer och barnfamiljer och för bekostnad av sina egna pensioner har i och för sig ingen inflationsdrivande effekt. Sådant bör därför exkluderas i diskussionen om dessa ting.

Sedan sade professor Dahmén att man bör tänka efter vad ett beslut som fattas kommer att få för konsekvenser framdeles. Ja, det är så riktigt som det är sagt. Det borde skrivas in i altartavlornas stenskrift för alla det vederbör. Men över hela linjen vet vi vad vi beslutar om. När vi 1958 beslöt att folkpensionärerna skulle få sin standard successivt höjd fram till 1968, så föreställer jag mig att varenda riksdagsman visste vad det skulle komma att innebära, och att han tog konsekvenserna av det beslutet för framtiden.

När vi för ett par år sedan träffade en försvarsuppgörelse för fyra år, visete alla vad den innebar. Varenda riksdagsman tog då konsekvenserna av det beslutet. När vi rustar upp våra skolor — inte bara på det förtjänstfulla sätt som

skett här på Handelshögskolan utan även på alla andra högskolestudier — vet vi alla att det kostar mycket pengar. Vi tar konsekvenserna av alla dessa stora och tunga utgifter. Och vi gör det inte alldeles i fåvitsko! Inte heller är vi överraskade, när räkningen kommer. Men jag är helt överens med professor Dahmén om att det vore mycket trevligare, om inte en del människor tredskares så förskräckligt, när räkningen skall betalas.

Självfallet skulle det vara intressant att föra en lång diskussion om vad som är prisstegringarnas yttersta orsak och grund, men jag skall inte trötta med det nu, när klockan är över elva. Men om vi plockar sönder problemen i sina element och konstaterar att vi ibland har stigande råvarupriser — som fallet var under 1964, vilket vi nu kan överblicka — så är det mycket som talar för att vi får ett inslag av det också under 1965. Vi har t. ex. en jordbruksuppgörelse, som så att säga är sammankopplad med pris- och löneutvecklingen i övrigt i samhället. Det är på precis samma sätt med folkpensionerna. Det där har vi med öppna ögon tagit konsekvenserna av. Så länge de uppgörelserna gäller är vi beredda att följa dem.

Vidare har vi lönerna. Där har vi satt en ära i att inte lämna de grupper vind för våg som arbetar på områden där rationaliseringseffekten inte kan eliminera lönestegringarna. Vi accepterar sålunda lönestegringar för busschaufförerna, trots att de inte kan frakta sina passagerare snabbare mellan hållplatserna eller ta fler passagerare i bussen än förut. Även inom livsmedelsindustrierna är det ofta så, att vi har stått inför valet att antingen lämna yrkesutövarna åt sitt öde eller låta dem följa med i utvecklingen, trots att vi inte kunnat avläsa några direkta höjningar i arbetsprestationerna. Vi har valt det senare, och vi tar pris-konsekvenserna av det.

Eller se på skrivmaskinsflickorna på våra kontor! De skriver lika flitigt före som efter en lönehöjning. Men vi har accepterat höjningarna som en självklar sak. Flickorna skall följa med, när alla andra områden har fått det bättre. Vi får sålunda med hela solidaritetsresonemanget i diskussionen om inflationen och prisstegringarna.

Sedan efterlyste professor Dahmén en bättre pedagogik i finansplanen och en klarare nationalekonomisk stringens — om jag fattade rätt. Han påvisade också vissa motsättningar mellan nationalräkenskaperna och finansplanen. Men de beror på att nationalräkenskaperna är ett mera vetenskapligt samarbetat material; finansplanen är i högre grad ett politiskt dokument. Där ligger förklaringen till skillnaderna i skrivsätt.

Vidare frågade professor Dahmén varför finansministern är så relativt beskedlig när det gäller beskattningen av tobak. Beträffande spriten var han mera tveksam. "Varför går man inte hårdare fram med bilismen?" undrade herr Dahmén. På det vill jag svara, att om jag skulle rätta mig efter de kommentarer som gjorts från politiskt håll — och det spelar ändå en viss roll för mig — är det nog mina försök att attackera bilismen som blir en av de svåra frågorna att driva igenom. Där får jag vara beredd på en verklig skärseld.

Tord Ekström började sedan sitt anförande med att tala om hur klok han var för ett år sedan — och jag ger honom en komplimang för att han var det. Han spådde bättre än mina medarbetare och jag själv. I år kommer han med spådomar, som är avsevärt mera optimistiskt ljusblå än de planer vi har lagt fram. Nå, som alla vet från många intressanta debatter i Nationalekonomiska föreningen är Tord Ekström en man som inte skiftar fot, vad som än händer

höll jag på att säga, och därför är jag inte särskilt överraskad över dessa hans reflexioner. (Eftersom vi är gamla vänner, kan vi vara litet hårdhänta mot varandra.) Man kan säga att han är som monsunen, som alltid blåser åt samma håll och med samma kraft över oceanen. Och han har fått rätt många gånger. Mycket talar för att han kan få rätt också framöver. Men jag vågar faktiskt inte alldeles förbehållslöst garantera och tro, att det kommer att blåsa från samma håll alltid, och att Ekström varje gång kommer att få rätt. Här är det fråga om graderingar — och det kan givetvis också vara en gradering mellan Tord Ekström och mig i våra attityder till industrin. Han sade också: "Jag skall bekänna att jag inte är komplett likgiltig . . ." För min del är jag något mera nyanserad.

Sedan framhöll Tord Ekström att det sker inga egentliga förskjutningar från den direkta till den indirekta beskattningen. För att bevisa det återopade han några uppgifter ur nationalräkenskaperna. Men under det kommande budgetåret föreslås ändå en höjning av omsättningskatten, vilket ger en merinkomst på 2 275 miljoner kronor, samtidigt som den direkta skatten minskar med noga räknat 1 150 miljoner. Man får nog ha ganska avancerade förväntningar när det gäller prognoserna för framtiden, om man inte vill erkänna att detta är en rätt påtaglig förskjutning!

Jag spetsade också öronen, när Tord Ekström talade om vilka erfarenheter han hade gjort i sin egenskap av aktieägare. Han ställde där frågan: Varför beskattas inte inkomsterna av aktier? Alla andra inkomster blir ju beskattade.

Jag vill svara, att det skulle förvåna mig mycket om det föreligger ett sådant glapp i skattekontrollen att Tord Ekström inte får betala skatt på de inkomster han har av sina aktier. När han säljer dem får han betala realisationsvinstskatt, om försäljningen sker inom fem år från inköpsdagen, och han får skatta för den årliga utdelningen. Men den omständigheten att papperen stiger i värde innebär inte någon direkt vinst, så länge de inte realiserats, dvs. omsättes i reda pengar. Så länge är det i varje fall ingen inkomst i vanlig mening.

Det kan för all del vara en känsla av välbefinnande för en aktieägare och tilltala hans ekonomiska sinne, om han kan gå omkring och känna att han har blivit så och så mycket rikare, men så länge han inte fått ut en enda krona är det väl för tidigt att tala om några rikedomar. Då får han väl ändå först lov att realisera papperen — och då sätter skatten in.

Nu vet Tord Ekström mycket väl att vi har en utredning som arbetar med dessa frågor. Den har bara varit verksam ett år, vilket är alldeles för kort tid för att man i så viktiga ting skall kunna redovisa sina resultat. Men jag tror jag vågar försäkra att man i den utredningen arbetar med all den frenesi man kan begära. Tord Ekström kommer därför att inom rimlig tid kunna läsa om resultatet av den utredningens arbete.

Det är väl också litet onyanserat att säga att vi inte har fått kännas vid en hårdare konkurrens, utan att vi bara har fått en hårdare inflation. Jag är övertygad om att var och en som följer utvecklingen — och det vet jag att Tord Ekström gör; han har bara en benägenhet att uttrycka sig onyanserat — kan konstatera att konkurrensen hårdnat på alla områden, t. ex. beträffande malm, papper, skeppsbyggeri, järn, stål och bilar. I några områden är konkurrensen t. o. m. så hård att den svenska industrin för närvarande brottas med mycket stora svårigheter. Så länge vi arbetar med den på frihandel inställda tullpolitik vi nu har kan vi inte bara utan vidare bortse från konkurrenselementet.

Jag gjorde också en del anteckningar under bruksdisponent Lagercrantz' an-

förande. Han ställde bl. a. den direkta frågan till mig, vad jag baserar min uppfattning på när jag vågar spå ökade industriinvesteringar. Jag vill svara att jag baserar den på tre ting:

- 1) Det är ett faktum att vinstkonjunkturen nu är bättre än den var för ett år sedan.
- 2) Det blir givetvis ett ofrånkomligt behov att komma tillbaka med en investerings-drive efter den stagnation — praktiskt taget — som rått under fyra år. Industriinvesteringarna går så att säga i vågor. Efter aktiviteten 1957—1961 och den därpå följande stagnationen skulle det inte alls vara överraskande, om man nu satte igång igen.
- 3) Vi har genom ganska omfattande förfrågningar i enkäter och intervjuer inhämtat företagarnas egna bedömningar.

Sedan sade herr Lagercrantz någonting som låter bra och som är i stort sett riktigt, nämligen att en långtidsbudget är välgörande just för disciplinens skull, ty då har man lättare att hålla sig inom resursernas ram. Ja, vi försöker göra långtidsbudgeter. Sedan fem år tillbaka får varje riksdagsman en treårig långtidsprognos över de statliga inkomsterna och utgifterna. Den följer med som bihang till den kompletteringsproposition som lägges på riksdagens bord vid månadsskiftet april—maj varje år. Det är möjligt att den gör en del nytta. Men jag har ingen direkt övertro på att den prognosen, hur intressant den än är, har satt en broms för de ambitioner som finns på alla håll att demonstrera sitt vällovliga samhällsförbättrarnit genom att föreslå olika kostnadskrävande åtgärder.

Men det är klart att man kunde önska en smidigare kommunikation mellan finans- och penningpolitiken. Bruksdisponent Lagercrantz åberopade där den gamla jämförelsen med de kommunicerande kärnen. Men i praktiken är det så att penningpolitiken är mera rörlig. Budgeten redovisas en gång om året. Den tröskas igenom i riksdagen, och sedan fattar vi beslut. Därefter står den som den är ett år framåt i tiden. På det penningpolitiska området har vi däremot — och gudskelov! — större flexibilitet. Vi kan ändra räntan och göra kreditåstramningar m. m., och förhandlingarna mellan bankdirektörerna och riksbankschefen är ju inte särskilt hårt tidsbundna. De kan tas upp när så befinnes nödvändigt.

Härefter skall jag också bemöta direktör Östergren på ett par punkter.

Det är kanske litet djärvt att säga att den 13-procentiga mervärdeskatten egentligen bara är en 9-procentig oms. Ty i botten på mervärdeskatten ligger ju ändå ett ganska väsentligt utbyggt skatteunderlag. Det är fråga om en beskattning på alla resor och en beskattning som slår hårdare på tjänster och investeringar än den nuvarande omsättningsskatten. Dessutom förutskickas från dem som är berörda av punktskatterna att de lojalt skall sänka sina priser precis så mycket som svarar mot skattereduktionen. Jag tillät mig säga att vi där får ett bra blodprov, ett sätt att mäta avlösningseffekten av punktskatterna, men jag skulle bli glatt överraskad om jag fick samma resultat som direktör Östergren räknade med som naturligt och riktigt.

Vidare vill jag också förklara varför socialförsäkringsavgifterna skjutes åt sidan. Jag betraktar nämligen dem som andra sidan på mervärdeskatten. Om man därför skjuter på mervärdeskatten, så bör man också skjuta på socialför-

säkringsavgiften. Säg att vi fram till 1970 har ett konsumtionsutrymme, som med nödvändighet är begränsat och där vi måste räkna med att en halv procent varje år konsumeras av stigande ATP-avgifter. Om vi dessutom allvarligt diskuterar att skära ned arbetstiden från 45 till 40 timmar i veckan, så är det inte realistiskt att säga, att det där skall vi klara under 1970-talet. (Det skall ske i början av 1970-talet, om det skall vara någon mening med att diskutera saken.) Vi kan rent matematiskt räkna ut att det kommer att kosta 1 1/2 procent per år. Om vi därpå lastar på arbetsgivarna avgifterna för folkpension och sjukförsäkring, blir det så få tiondelar kvar till löneökningar att det är omöjligt att få intresseorganisationerna att hålla sig inom den ramen. Det går inte! Då är det lika bra att skjuta hela saken längre fram i tiden, då vi inte får samma kulmination av andra sociala åtgärder som absorberar hela utrymmet för löneökningar. Direktör Östergren hade sedan till sin stora förskräckelse hört mig tre gånger läsa fel i mitt manuskript, sade han. Därför skall jag nu kontrollläsa det en sista gång. Nu läser jag alltså långsamt och ordgrant:

Ingen gör väl anspråk på att en övergång till särbeskattning kan genomföras inom ramen för ett oförändrat skatteunderlag. En sådan operation abrupt genomförd skulle innebära kraftiga skattehöjningar för 1 miljon familjer, många i små inkomstlagen, där hustrun även om hon så önskar ej kan erhålla förtjänstarbete.

Jag läste i varje fall rätt i radio, ty där vågade jag inte tala bredvid manuskriptet. Och jag tror att jag gjorde det även tidigare i kväll. Jag föreställer mig också att inte alla mina åhörare uppfattade det sagda så som direktör Östergren gjorde. Därför är jag inte beredd att utan vidare lova honom att ändra på den turneringen. När jag nu återigen har läst upp denna passus, kan direktör Östergren kanske ändå ge mig rätt i att det jag sade kan tolkas som jag menade att det skulle tolkas.

Direktör Östergren tog också upp effekten av marginalskatten, och jag är fullt på det klara med vad den skatten betyder för en del inkomstgrupper här i landet. Men i den allmänna diskussionen har den saken fått för stort utrymme. Givetvis är det i och för sig intressant att se vad jag betalar i skatt på den sista hundralappen, men av ännu större intresse är att veta vad jag betalar i skatt på de inkomster jag har, alltså inte bara på den där sista hundralappen. I den justering vi gör i år finns det uppgjord en grafisk skala över hur marginalskattens förändring slår. Där har vi tagit med ändringarna i pensionsavgifterna, kommunalskatten och allt det som hör dit. Den heldragna linjen i den skalan är den gamla marginalskatten; den streckade är effekten av den nya. Jag är inte beredd att säga om det innebär en skärpning eller en lindring. Det kan vara hipp som happ.

Vidare är det kanske inte heller så enkelt att klara detta problem genom att bara satsa 70 miljoner kronor. Jag fattade herr Östergren så, att för inkomsttagarna mellan 30 000 och 100 000 kronor skulle en ändring med 4 procent klara av det hela. Det skulle bli 70 miljoner kronor. Byrådirektör Edlunds tabeller, som direktör Östergren åberopar, säger att varje procent kostar 65 miljoner, alltså 260 miljoner för 4 procent — i stället för 70 miljoner. Som finansminister har jag nu efter tio år blivit så närig att jag ser en viss skillnad mellan 70 och 260 miljoner kronor.

Om jag härefter går över till att replikera professor Mutén, vars inlägg jag uppfattade spridda avsnitt av, så vill jag först tacka för den välvilja han lade i

dagen i introduktionen, där han sade att en föreläsningsserie av mig för studenterna skulle bli något slags "praktisk panggrunka". Det slog mig då ögonblickligen, att om professor Mutén och jag gick tillsammans och arbetade så att säga i bolag, så skulle vi kunna bli en kombinerad praktisk-teoretisk "panggrunka".

Men sedan blev jag litet skakad av professor Muténs mycket dramatiska beskrivning av svårigheterna vid deklarationen. Den saken kan givetvis göras till föremål för en intressant teori, men jag kan väl också göra den enkla reflexionen att om man flyttar över en ruta från sidan 4 till sidan 3, så slipper man all besvärande bläddring fram och tillbaka. Men detta kanske är alltför praktiskt för att professor Mutén skall kunna acceptera det. Hur som helst så har vi talat om den saken; vi har studerat deklarationsmaterialet, vi har funderat och undersökt vilka möjligheter som föreligger att förenkla deklarationsförfarandet. Jag tror inte att svårigheterna där är helt oöverstigliga.

Vidare är det så, att när man kommer in på avdragen för maskininvesteringar och skall bestämma livslängden de där tre åren, så är säljaren inte alldeles utlämnad. Vi har en institution som heter riksskattenämnden, och där ger man ut vägledande anvisningar som sedan blir prejudicerande. Och eftersom nämnden har arbetat åtskilliga år, har vi nu en prejudikatsamling som är både lång och fullständig.

Sedan kan man givetvis säga att vi skattefavoriserar professor Mutén i hans egenskap av villaägare. Men den föreslagna sänkningen av repartitionstalet från 2 1/2 till 2 procent har jag föreslagit med bortseende från att herr Mutén är villaägare. Jag har närmast tänkt på småstugeägare, vilka jag tycker befinner sig i en problematisk situation vid beräkningen av taxeringsvärdena. Det är nämligen inte någon liten uppräkningsdärvidlag, herr Mutén, och det vore onekligen frestande att efterlysa den vetenskapliga stringensen, när professor Mutén rubricerar en upptaxering av fastighetsvärdena med mellan 60 och 80 procent som "en liten smula uppräknings". Det är faktiskt en ganska kraftig uppräkningsfråga om!

Men jag skall lova professor Mutén att nu gå hem och ta mig en allvarlig funderare på om man möjligen skulle kunna göra en gränsdragning mellan de sämre ställda småstugeägarna och de intet behövande professorerna i de stora villorna. Om jag kan bena upp det till nästa år, så skall jag gärna befria professor Mutén från hans samvetsnöd. Det vore faktiskt värt besväret!

Slutligen vill jag säga till dr Lindgren, att ett bemötande av hans inlägg förmodligen måste göras på ett så vetenskapligt plan att jag inte går i land med det. Men dr Lindgren har alldeles rätt i att den statistik vi arbetar med i viss utsträckning är ofullständig. Vi gör omfattande enkäter, och på grundval av det materialet gör vi upp den statistik på vilken vi gör våra bedömningar. Vi försöker också — i den mån vi har möjligheter därtill — att år från år fullständiga den statistiken och göra den mera tillförlitlig. Men det är uppenbart att kvalitetsnivån inte tillfredsställer dr Lindgren i hans egenskap av vetenskapsman — och jag gör naturligtvis honnör för vetenskapen!

Men om jag skulle lägga mig till med dr Lindgrens ambitioner och krav på vetenskaplig exakthet i alla de olika avsnitt som ligger under de statistiska beräkningarna, så skulle svenska folket och riksdagen aldrig få någon av mig signerad statsverksproposition, vilket väl också skulle vara en kalamitet.

Herr ordförande! Jag har försökt att inte hålla på längre än en halv timme för att bemöta vad som här sagts, och jag vill sluta med att säga att debatten

i år har varit osedvanligt intressant och mångsidig. Men jag konstaterar också att en del talare framhållit att vi måste förstora effekten av budgeten, medan andra sagt att vi måste krympa den. Det är nu en gammal god regel, att om man i en sådan här debatt får med sig de flesta missnöjda, så är det resultatet ett uttryck för en ganska god förlikningsmannainsats.

Ordföranden: Då återstår för mig endast att å föreningens vägnar tacka alla dem som bidragit till att göra denna kväll så innehållsrik.

Inledningsvis uttryckte jag farhågor för att debattörerna kanske inte hade hunnit tillgodogöra sig det material, som överläggningarna skulle bygga på, men dessa farhågor har visat sig helt obefogade. De inlägg, som här gjorts, har tydligt visat att debattörerna inte bara tillgodogjort sig materialet utan även hunnit smälta det och omsätta det i många synpunktsrika inlägg.

Finansministern uttryckte belåtenhet med kvällens övningar, och det gläder oss. Han är ju vår gäst. Jag hoppas, att hans belåtenhet också gäller de uttryck för samhällsanda och den avsaknad av intressebundenhet, som karakteriserat flertalet diskussionsinlägg, ur vilka finansministern vid en tidpunkt då han redovisar en starkt svällande budget har fått ett flertal uppslag till ytterligare budgetförstärkning.

Jag förklarar härmed sammankomsten avslutad.